

<https://doi.org/10.61827/fp2024a5>

Joanna Gorzelana

Zakład Językoznawstwa, Uniwersytet Zielonogórski

Anastazja Seul

Zakład Literaturoznawstwa, Uniwersytet Zielonogórski

BIOGRAFIA MŁODEGO KAROLA WOJTYŁY W ROSYJSKIEJ I ROSYJSKOJĘZycznej PRASIE

Wprowadzenie

Biografistyka od wieków zajmuje ważne miejsce w literaturze pięknej¹, a stosunkowo od niedawna pojawia się na łamach czasopism. W niniejszym tekście zwrócimy uwagę na cechy biografii umieszczanej w artykułach prasowych. Rządzą się one nieco innymi prawami niż biografistyka naukowa, zwłaszcza ta charakteryzująca się cechami monografii². Można jednak przyjąć, że zarówno autorzy materiałów prasowych, jak i ci, którzy wydają monografie naukowe, poszukują odpowiedzi na pytanie: „kim jest ten człowiek?”³. Wszelako trudno znaleźć jednoznaczna i wyczerpującą odpowiedź na to pytanie, gdyż nawet jeśli autor biografii (a także autobiografii) „bardzo skrupulatnie zbiera wszelkie dane o przedstawianej postaci, to jednak zawsze to, co napisze, nosi piętno jego subiektywizmu”⁴. Subiektywizm ten łączy się z selektywnością – a więc wyborem. Dotyczy on faktów z biegu życia, ich oceny; biografista decyduje, który passus o bohaterze zacytować w całości, a który skrócić itp.⁵ Zastanowimy się zatem nad problemem selektywności, mając na uwadze fakt, że tekst „mówi coś nie tylko o portretowanej osobie, lecz także o twórcy portretu”⁶, a ponadto mówi o profilu czasopisma i niekiedy o ideologii, jakiej redakcja dochowuje wierność.

Celem tego artykułu jest przedstawienie sposobów ukazywania elementów *curriculum vitae* Karola Wojtyły w prasie rosyjskiej i rosyjskojęzycznej. Zastosujemy metodę analityczno-syntetyczną, gdyż analizy wybranych fragmentów prasy odnoszące się do

1 Zob. *Biografia, historiografia, dawniej i dziś. Biografia nowoczesna, nowoczesność biografii*, red. R. Kasperowicz, E. Wolicka, Lublin 2000; A. Legeżyńska, *Wystarczy mocno i wytrwale zastanawiać się nad jednym życiem*, „Teksty Drugie” 2019, nr 1, s. 12-27; *Na ścieżkach biografii i autobiografii*, red. A. Seul, Zielona Góra 2021; D. Antonik, *Przemysł autobiografii. Ghostwriting, kultura sławy i utowarowanie tożsamości*, „Teksty Drugie” 2019, nr 1, s. 80-105.

2 Por. A. Całek, *Biografia naukowa: od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*, Kraków 2013.

3 Por. M. Czermińska, *Autobiografia i powieść, czyli pisarz i jego postacie*, Gdańsk 1987, s. 61.

4 A. Seul, *Wstęp*, [w:] *Na ścieżkach biografii i autobiografii*, s. 8.

5 Por. A. Franaszek, *Postscriptum*, [w:] idem, *Herbert*, t. 2: *Pan Cogito*, Kraków 2018, s. 831.

6 M. Wojtak, *Wyznaczniki gatunkowe sylwetki prasowej*, „Stylistyka” 2003, nr 12, s. 277.

biografii Wojtyły prowadzić nas będą do ujęcia syntetycznego – wniosków. Zastanowimy się też nad tym, w jakim stopniu informacje te pełniły funkcję poznawczą – ukazywały w określonej perspektywie charakterystykę tej konkretnej postaci⁷. Porównamy też wiadomości przedstawione w analizowanych czasopismach z informacjami biograficznymi, jakie ukazały się w innych językach⁸.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że już samo pojawianie się informacji dotyczących Jana Pawła II w prasie rosyjskiej nie spotykało się z pozytywną recepcją. To przede wszystkim reprezentanci Patriarchatu Moskiewskiego mieli zastrzeżenia, prosili na przykład przedstawiciele władzy o ograniczanie w mediach „przesadnie szerokiego zasięgu w prasie rosyjskiej” informacji o papieskich pielgrzymkach. Przypomniał o tym 7 kwietnia 2005 roku, po śmierci Jana Pawła II, Michaił Fedotow, pracujący w latach dziewięćdziesiątych w Ministerstwie Prasy i Informacji Federacji Rosyjskiej. Jego wypowiedź opublikował dziennik „Новые Известия”.

Помню, как в начале девяностых ко мне в Министерство печати обращались из Московской патриархии, чтобы выразить недоумение главы РПЦ по поводу „**неумеренно широкого освещения российским телевидением** зарубежных визитов Иоанна Павла II, что особенно прискорбно на фоне откровенного невнимания к пастырским поездкам Патриарха Московского и всея Руси Алексия II”⁹.

W tym samym dniu dziennik „Известия” podawał, iż deputowany Dumy Rosyjskiej Aleksej W. Mitrofanow podczas obrad Dumy apelował, aby ograniczyć informacje o pogrzebie papieża w mediach. W odpowiedzi na ten apel dziennikarz opozycyjnej gazety internetowej¹⁰ Ilija Milsztein w artykule zatytułowanym *Papież i panicze*¹¹ (*Папа и недоросли*) ze sporą dawką ironii zaznaczył sprzeciw wobec informacji o papieżu w mediach, pisząc, że przez swoją śmierć papież wszystkich „przechytrył” (*перехитрил*), „zmuszając” do słuchania informacji o sobie i zapoznania się ze swoją biografią. Wiadomości o papieżu docierają do szerokich mas. W ten sposób przekazywane są informacje o życiu człowieka sprzeciwiającego się totalitarnemu reżimowi. Biografie wyrażają wszechobecną miłość Jana Pawła II do Polaków. Zwracają uwagę

7 Zob. *ibidem*.

8 Por. J. Szczypka, *Jan Paweł II. Rodowód*, Warszawa 1990; T. Szulc, *Jan Paweł II*, przeł. Z. Uhrynowska-Hanasz, M. Wroczyński, Warszawa 1996; G. Weigel, *Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II*, przeł. M. Tarnowska i in., Kraków 2000; G.F. Svidercoschi, *Historia Karola Wojtyły*, przeł. L. Rodziewicz, Kraków 2002; C. Ryszka, *Jan Paweł II Wielki*, wyd. IV, Częstochowa 2005; B. Lecomte, *Pasterz*, przeł. M. Romanek i in., Kraków 2006; L. Accattoli, *Jan Paweł II Wielki. Pierwsza pełna biografia*, przeł. S. Klim i G. Niedźwiedz, Wrocław 2006; R. Allegri, *Papież z Fatimy*, przeł. H. Cieśla, Warszawa 2008; A. Riccardi, *Jan Paweł II. Biografia*, przeł. K. Stopa, Częstochowa 2014.

9 М. Федотов, *Во имя Отца*, „Новые Известия” 7.04.2005, <https://newizv.ru/news/2005-04-04/mihail-fedotov-236230?ysclid=lfwhpg2kkh25951008> [dostęp: 31.03.2023].

10 Informację tę zaczerpnęliśmy z opozycyjnej strony internetowej Грани.Ру, która publikuje od 14.10.2000 r., lecz została zablokowana w Rosji 13.03.2014 r. Tego dnia na stronie pojawiła się informacja o agresji Rosji na ukraiński Krym. Inne gazety piszą o „specjalnej wojskowej operacji na Ukrainie”.

11 Wszystkie tłumaczenia z języka rosyjskiego – Joanna Gorzelana.

na jego nauczanie oraz wspominają o zamachu, za który – jak wskazują niektóre tropy – odpowiedzialność ponosi Kreml. Dziennikarz potwierdza, że o tyle jest to akcja propagandowa, o ile propagandą jest szerzenie współczucia i miłości oraz agitacja za Bogiem, bo całe życie papieża było taką „akcją propagandową”.

Митрофанов первым догадался: **Папа их перехитрил**. Своей мученической кончиной он превозмог все границы и запреты, явившись к нам в самый что ни на есть прайм-тайм, заставив заговорить о себе все наши говорящие головы на всех гостелеканалах. А где смерть – там и **биография**, в которой мужественное многолетнее противостояние тоталитарному режиму, и всеобщая любовь поляков, и поразительные проповеди, и таинственное покушение со следами, ведущими в Кремль, и глубокая вера – такая удивительная и непостижимая после всего, что его Польша вместе со всем человечеством испытала в XX веке. Пропагандистская акция? Еще какая! Если можно пропагандировать добро, пиарить сочувствие и любовь к людям, агитировать за Господа, то вся жизнь понтифика была такой „акцией”¹².

Autorzy wielu artykułów zwracają więc pośrednio uwagę na to, że dane biograficzne mogą pełnić nie tylko funkcję illokucyjną – informując odbiorców o życiu, ale także perlokucyjną. Wpływają bowiem na postrzeganie przez czytelników tego, co było szczególnie cenne i ostatecznie ukształtowało wizerunek zmarłego¹³.

W zasadzie media podawały wtedy dane biograficzne wskazujące na „zwyczajność” życia Wojtyły. Wyjątkowo tylko w jednym miesięczniku chrześcijańskiej wspólnoty „Новый Завет” po śmierci papieża pojawiła się informacja, wydobywająca pewną „nadzwyczajność” człowieka. Zamieszczony tam artykuł *Imię w księdze Życia. Zamiast nekrologu (Имя в Книге Жизни. Вместо некролога)* na wstępie przywołał fakt, że zarówno w dniu urodzenia Karola Wojtyły, jak i w dniu jego pogrzebu nastąpiło zaćmienie słońca¹⁴. Autor interpretował te zdarzenia astronomiczne jako szczególny patronat nieba dla papieża, który przeżył wiele lat i do ostatniego tchnienia zachował jasny umysł.

Кароль Войтыла родился в **день солнечного затмения**, Иоанн Павел II, первосвященник католической церкви, в **день солнечного затмения** был погребен. Предзнаменование ли неба такое совпадение или нет, но, по крайней мере, небо отпустило Папе долгие годы жизни, и ушел он, несмотря на болезнь, сохранив ясный ум¹⁵.

Większość mediów jednak takich fenomenów w ogóle nie uwzględniała.

12 I. Мильштейн, *Папа и недоросли*, <https://graniru.org/Society/Media/m.87449.html> [dostęp: 30.03.2023].

13 Zob. R. Piętkowa, *Paratekst o autorze. Biogram i/czy prezentacja?*, [w:] *Gatunki mowy i ich ewolucja*, red. D. Ostaszewska, t. 2: *Tekst a gatunek*, Katowice 2004, s. 230-245.

14 *Имя в Книге Жизни. Вместо некролога*, http://nzv.narod.ru/archiv/05_04/g01.html, „Новый Завет” [dostęp: 5.12.2023]. Inne źródła podają informacje o zaćmieniu słońca na południowej półkuli ziemskiej 18.05.1920 i 8.04.2005, np. <https://astronet.pl>.

15 http://nzv.narod.ru/archiv/05_04/g01.html [dostęp: 5.12.2023].

Bazą materiałową do naszej analizy są dostępne w internecie artykuły prasy rosyjskiej i rosyjskojęzycznej, gdyż uwzględniamy także prasę ukazującą się poza granicami Rosji¹⁶. Ze względu na wymowę ideologiczną i skrótowość tekstu będziemy stosować określenie „prasa rosyjska”. Z bogatych zasobów wybrałyśmy do analizy artykuły o charakterze okolicznościowym, jakie pojawiły się z trzech powodów: osiemdziesiątych urodzin Karola Wojtyły (maj 2000); dwudziestej piątej rocznicy rozpoczęcia pontyfikatu Jana Pawła II (październik 2003); śmierci papieża (kwiecień 2005). Wyjątkowo odwołujemy się do tekstów powstałych w innych okolicznościach, gdy pojawił się w nich nowy sposób przedstawiania szczegółów z życia Karola Wojtyły. Część omawianych materiałów nie jest sygnowana nazwiskiem autora, traktujemy je jako teksty redakcji.

Ponieważ o długim życiu papieża powstało wiele tekstów, w tym artykule ograniczymy się do sposobu przedstawienia zdarzeń, jakie zaszły od dnia urodzenia (1920) do czasu wstąpienia do seminarium (1942). Podawane informacje dotyczą więc czasu życia świeckiego młodego Wojtyły. Okres ten był stosunkowo łatwy do przedstawienia w prasie zlaicyzowanego państwa postsocjalistycznego. W analizowanej prasie wskazano także na pewne punkty zwrotne w życiu Karola Wojtyły oraz pojawiły się informacje o zaangażowaniu w życie literackie i w publiczną działalność teatralną.

W niniejszym artykule zajmiemy się następującymi tematami, które są podejmowane przez biografistów¹⁷: rodzina (rodzice i rodzeństwo) jako element współkształtujący osobowość; przebieg edukacji, przewodnicy i mistrzowie, którzy mieli wpływ na wybór dalszej drogi życiowej. W naszym artykule uwzględnimy te tematy, kierując się przy tym porządkiem chronologicznym.

Lata najwcześniejsze

W dzienniku „Независимая газета” w ciągu pięciu lat podawano odmienne wiadomości dotyczące rodziny papieża. Może to wynikać z różnych przyczyn, na przykład wskazuje na niewiedzę autorów, którzy czują się jednak zobowiązani do podania elementów biografii, choć nie mają dostępu do szczegółów, bądź na celową selekcję faktów, służącą kreowaniu wizerunku przyszłego papieża według własnego uznania lub pod dyktando zwierzchników. Prezentacja danych biograficznych ma wpływać na ocenę postaci przez czytających. Można więc wnioskować, że zróżnicowana treść tych artykułów pełni funkcje zbliżone do ideologicznych.

Wszystkie analizowane materiały podają jedną datę urodzin – 18 maja 1920 roku, jednak pojawiające się przy tej okazji informacje o rodzinie, która miała wpływ na jego

16 Między innymi w Niemczech („Журнал »Партнер«. Ваш партнёр в Германии”), Polsce („Новая Польша”), Litwie („Дневник Lietuva” 2005), Białorusi („БелаПАН”), Ukrainie („ОРД. Человек не терпит насилия!”) czy Wielkiej Brytanii (Би-би-си).

17 Por. B. Duda, E. Ficek, *Biografie (nie)normatywne? Czyli o tym, co można ułożyć z biograficznych puzzli w internecie*, [w:] *Obrzeża, marginesy, rudymenty...*, red. A. Rejter, Katowice 2020, s. 131.

osobowość, są odmienne. Większość danych biograficznych, zamieszczonych w analizowanych tekstach prasowych, ukierunkowano na ukazanie codziennego, zwykłego życia Polaka. Eksponuje się tu naturalność i przeciętność życiorysu Wojtyły. Czytając te materiały, zauważamy, że zawarte w nich wiadomości różnią się w szczegółach i raczej w małym stopniu dotyczą życia religijnego. Dlatego odnotować warto, że w internetowym, regionalnym dzienniku, ukazującym się w Samarze, pojawia się informacja o chrzcie przyszłego papieża (20 czerwca 1920 roku) i jego rodzicach chrzestnych. Na stronie Samaratoday.ru można przeczytać:

Кароль Иозеф Войтыла был крещен 20 июня 1920 года священником Франтишеком Жаком, военным капелланом в часовне вадовицкой церкви, находившейся на другой стороне улицы, на которой стоял его родной дом. Крестным отцом будущего Папы стал один из свояков его матери, Йозеф Кучмерчик, крестной матерью – сестра Эмилии, Мария Вадровска. В приходской книге было записана по-латыни: *baptisatus est Carolus Josephus*¹⁸.

Autorzy tekstu zadbali o przedstawienie wielu szczegółów: imiona i nazwiska zarówno prezbitera udzielającego chrztu, jak i obojga rodziców chrzestnych; zacytowali także łaciński wpis w księdze wieczystej. Taka informacja pojawiła się wyjątkowo w prasie rosyjskiej, chociaż w odniesieniu do każdego chrześcijanina powinna być podana w każdej papieskiej biografii, gdyż wskazuje na ważny element rozwoju wiary przyszłego kapłana i biskupa. Informacja ta była ważna dla samego papieża, gdyż wspomina swój chrzest dwukrotnie podczas spotkania z rodakami w Wadowicach¹⁹ i w publikacji autobiograficznej *Dar i Tajemnica*²⁰. Najczęściej jednak z punktu widzenia zarówno nadawców – dziennikarzy, jak i odbiorców, czyli rosyjskich czytelników – chrzest i inne przejawy życia duchowego nie były wydarzeniami istotnymi. Częste pomijanie informacji o chrzcie wiązać należy więc z selektywnością informacji biograficznych. Tylko w tej gazecie spotykamy wzmiankę o sakramencie bierzmowania, który przyjął Karol, mając 18 lat: „в 1938 году Кароль принял Таинство Миропомазания”²¹.

W odmiennej, świeckiej funkcji przywołany jest chrzest, którego datę podano w gazecie ukazującej się na terenie Ukrainy po śmierci papieża. Wiadomość tę poprzedzają

18 *Папа Римский умер*, MIGnews.com 3.04.2005, <https://news.samaratoday.ru/news/54059/> [dostęp: 11.04.2022].

19 „Przy tej chrzcielnicy zostałem przyjęty do łaski Bożego synostwa i wiary Odkupiciela mego, do wspólnoty Jego Kościoła 20 czerwca 1920 roku” (Jan Paweł II, Wadowice, 7.06.1979); „miasto mojego dzieciństwa, dom rodzinny, kościół mojego chrztu świętego... [...] Z głęboką ciężą całuję też próg domu Bożego – wadowickiej fary, a w niej chrzcielnicę, przy której zostałem wszczepiony w Chrystusa i przyjęty do wspólnoty Jego Kościoła” (Jan Paweł II, Wadowice 16.06.1999), cyt. za: *Jan Paweł II. Święty z Wadowic*, oprac. J. Jędrygas, Wadowice 2014, s. 9, 16 (za: https://www.it.wadowice.pl/zdjecia/a/252/swiety-z-wadowic_201405241445.pdf [dostęp: 25.01.2024]).

20 Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica. W pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Kraków 1996, s. 47 (wspomnienie o chrzestnej matce Marii Wiadowskiej, która była obecna na jego mszy prymicyjnej).

21 *Папа Римский...*

informacje na temat okoliczności narodzin Karola. Autor – Sergiej Fedorow – przekonuje, że ojciec dziecka uważał datę jego narodzin za symboliczną. Dziennikarz pisał, że „w ten dzień” polska armia pod przywództwem Józefa Piłsudskiego odniosła zwycięstwo nad Armią Czerwoną, zdobywając Kijów. Informacje w prasie są nieprawdziwe, gdyż z Kijowa wojska polskie i ukraińskie wyparły Armię Czerwoną 7 maja 1920 roku, a nie 18 maja, w dniu urodzin Karola. Natomiast w dniu jego urodzin wojska polskie pod dowództwem Piłsudskiego wróciły do Warszawy. Autor pisał, że to zwycięstwo Polacy przyjęli jako oznakę odrodzenia narodu, a w Europie zwane było „cudem polskim”. Jest to nieprecyzyjne, gdyż nie o zdobyciu Kijowa, ale o odparciu Armii Czerwonej na przedpolach Warszawy mówi się w kategoriach cudowności, jako „cud nad Wisłą”²². Według tego autora, polski oficer dał swojemu synowi jako drugie imię Józef na cześć Piłsudskiego²³. Pierwsze imię zaś otrzymał po ojcu – Karol.

Его отец, Кароль Войтыла, считал символичным, что малыш появился на свет в **тот день**, когда польская армия под предводительством **Йозефа Пилсудского** нанесла сокрушительный удар Красной армии и **взяла Киев**. Эту победу поляки восприняли как знак возрождения своей нации: пусть ненадолго, но Польша вновь обрела независимость, утраченную в прежних войнах. В Европе взятие Киева тут же назвали „**польским чудом**”, и вряд ли стоит удивляться тому, что поляк-офицер Кароль Войтыла дал своему третьему ребенку имя **Йозеф – в честь маршала Пилсудского**. А **первое имя** по старой традиции католиков мальчик получил **в честь своего отца**. В церковной книге появилась запись на латинском языке: Кароль Йозеф Войтыла, рожден 18 мая 1920 года, крещен **20 июня 1920** года²⁴.

Z tego fragmentu – przypomnijmy, pochodzącego z gazety ukazującej się w Ukrainie – dowiadujemy się, że symbolicznie łączona jest data urodzin najbardziej znanego wadowiczanina z walkami w Kijowie oraz informacją, że ojciec Karola był polskim oficerem. Wiadomość o chrzcie stała się pretekstem do rozwinięcia wątku walk w Kijowie i przywołania osoby Józefa Piłsudskiego, nie miała więc wymiaru religijnego. Wzmiankę na temat aktu chrztu zredukowano do odnotowania formalnego nadania imienia, brak tu jednak odniesień do patronów świętych: Karola Boromeusza i Józefa Oblubieńca Maryi.

Ojciec

Jeśli chodzi o Karola (ojca przyszłego papieża), pisano o nim niejednoznacznie. Przykładowo, „Независимая газета” (25 maja 2000 r.) z okazji osiemdziesiątych urodzin Jana Pawła II podaje informację, że przyszedł na świat w rodzinie „pobożnego

22 W mediach europejskich funkcjonują analogiczne do polskiego określenia: *Miracle on the Vistula*, *Wunder an der Weichsel*, *Le miracle de la Vistule*, nie ma odniesień do wyrażenia *cud polski*.

23 Imię Józef nosił także chrzestny ojciec Karola: Józef Kuczmierczyk (por. B. Lecomte, *op. cit.*, s. 14-20).

24 С. Федоров, *Сломанный перстень*, „ОРД. Человек не терпит насилия!” 2.04.2005, <https://ord-ua.com/2005/04/02/slomannyij-persten/> [dostęp: 25.01.2024].

kolejarza” (*набожного железнодорожника*)²⁵. Informacja o pobożności ma uzasadniać różniejszą drogę życiową, aczkolwiek informacja o zatrudnieniu na kolei jest nieprawdziwa. Ta sama gazeta w dwudziestą piątą rocznicę pontyfikatu (15 października 2003 r.) podaje, że jego rodzicami byli „prości wieśniacy” (*простые крестьяне*), co też jest niezgodne z rzeczywistością, ale podana w następnym zdaniu informacja o wyborze na papieża podkreśla wielki awans człowieka pochodzącego z niskich warstw społecznych. Najwyraźniej uwypuklenie kontrastu (w ówczesnych uwarunkowaniach społecznych) widoczne jest w biografii, która została opublikowana 4 kwietnia 2005 roku w tym samym dzienniku tuż po śmierci papieża. Autor, Boris Filippow, podaje informację o tym, że „syn emerytowanego porucznika” (*сын отставного поручика*) spotyka arcybiskupa Adama Sapiechę. Dodaje przy tym, że arcybiskup był potomkiem jednego ze znaczniejszych rodów polskiej arystokracji, którego tradycja sięga przełomu XVI i XVII wieku i wiąże się z Wielkim Kanclerzem Litewskim Lwem Sapiechą. Oto przykłady:

Кароль Войтыла родившийся в городке Вадовице под Краковом в 1920 году в семье **набожного железнодорожника**²⁶.

Иоанн Павел II, сын простых крестьян, родился в польском городе Вадовице в 1920 году²⁷.

Человек, который обратил на него внимание и выразил сожаление, что Кароль выбрал светскую карьеру, был архиепископ-митрополит Краковский Адам Сапега. Они еще не раз встретятся: **сын отставного поручика и потомок одного из самых могущественных аристократических родов Польши** (его основателем был Лев Сапега, на переломе XVI-XVII вв. канцлер Великого княжества Литовского)²⁸.

Wskazanie profesji i miejsca zatrudnienia ojca przyszłego papieża mogło służyć przedstawieniu pochodzenia z klasy robotniczej, co nie powinno dziwić w postsowieckiej prasie. Inne informacje o ojcu Karola Wojtyły przedstawiła po jego śmierci prawosławna „Русская народная линия Православие”. Z tej publikacji z kolei dowiadujemy się, że przyszły papież urodził się w rodzinie „skromnego pracownika” (*скромного служащего*), słowo *служащий* może oznaczać urzędnika, nigdy zaś pracownika fizycznego²⁹. Następną wiadomość w tym artykule (zapisana w układzie linearnym) przedstawia ojca jako kogoś, kto: „zajmował się krawiectwem” (*занимался портняжным ремеслом*), potem był „oficerem w austriacko-węgierskiej armii” (*служил офицером в австро-вен-*

25 W gazecie, która publikowała dłuższy artykuł skupiony na zamachu na życie papieża z 13 maja 1981. Artykuł zatytułowano *Złoto i ołów* (*Золото и свинец*).

26 С. Старев, *Золото и свинец*, „Независимая газета” 25.05.2000, http://faces.ng.ru.people/2000-05-25/1_gold-n-plumbum.html [dostęp: 17.06.2006].

27 Д. Бенси, О. Недумов, *Четверть века с Папой Войтылой*, „Независимая газета” 15.10.2003, https://www.ng.ru/ng_religii/2003-10-15/1_papa.html [dostęp: 7.04.2022].

28 Б. Филиппов, *Жизнь, служение, карьера. Путь Римского понтифика от Кароля Войтылы до Иоанна Павла II*, za: <http://plato.chat.ru./life.htm> [dostęp: 20.10.2023].

29 Według słowników Ożegowa, Sinonimowa i *Wielkiej radzieckiej encyklopedii* (<https://glosum.ru/?act=sphinx&q=%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%B3%D0%BE>) [dostęp: 30.01.2024].

герской армии), natomiast po powstaniu państwa polskiego był kolejarem (*работал железнодорожником*). Dane te przeczą chronologii zdarzeń, gdyż wynika z nich, że w czasie narodzenia dziecka ojciec był krawcem, a później służył w armii austriackiej, w polskiej armii zaś służył jeszcze później. *De facto* podczas narodzin syna Karola jego ojciec był polskim oficerem.

Кароль Войтыла родился 18 мая 1920 года в небольшом польском городке Вадовице под Краковом в семье **скромного служащего**. Его **отец занимался портняжным ремеслом**, затем **служил офицером в австро-венгерской армии**, а после образования польской республики **работал железнодорожником**³⁰.

Te informacje prasowe tylko częściowo potwierdzają badania historyków. Milena Kindziuk podaje, że ojciec papieża przerwał naukę w gimnazjum i przygotowywał się do zawodu krawca od 14. do 21. roku życia, później jednak nie pracował w tym zawodzie, ale rozpoczął obowiązkową służbę w armii austriacko-węgierskiej, a następnie podjął w niej pracę kancelaryjną, kiedy to też założył rodzinę. Po odnowieniu państwa polskiego rozpoczął pracę w armii polskiej i wtedy urodził się syn – Karol. Później ojciec przeszedł na emeryturę w stopniu porucznika³¹. Kolejarem jednak ojciec przyszłego papieża nie był. Jaka była przyczyna podania tej informacji w biografii, nie wiadomo.

Nieprawdziwe informacje o rodzinie „skromnego urzędnika” powtarzały po śmierci papieża także inne rosyjskojęzyczne gazety, na przykład dziennik *razta.py* ukazujący się w formie elektronicznej³² (jej właścicielem jest Rambler&Co); o pracy na kolei także pisała gazeta „Время новостей”³³. Prezentowanie informacji niezgodnych z rzeczywistością jest w biografii błędem merytorycznym, gdyż każda biografia powinna „oddawać sprawiedliwość przeszłości”³⁴.

Rzetelne informacje dotyczące zatrudnienia ojca podał natomiast ukazujący się w Niemczech „Журнал «Партнер». Ваш партнёр в Германии”³⁵. Można się z nie-

30 *К кончине Папы Римского Иоанна Павла II*, „Русская народная линия Православие”, https://ruskline.ru/monitoring_smi/2005/04/04/k_konchine_papy_rimского_ioanna_pavla_ii?yssid=ls81pfp6p4808906973 [dostęp: 9.05.2022].

31 Zob. M. Kindziuk, *Kariera wojskowa Karola Wojtyły w świetle źródeł archiwalnych*, „Saeculum Christianum” 2017, t. XXIV, s. 237-246.

32 „Кароль Иосиф Войтыла (будущий папа Иоанн Павел II) родился 18 мая 1920 года в небольшом городке Вадовице под Краковом в семье скромного служащего” – А. Черноиванова, К. Преображенский, *Католики остались без папы*, *Gazeta.ru*, 3.04.2005, https://www.gazeta.ru/2005/04/02/0a_153387.shtml [dostęp: 12.04.2023].

33 „Его отец занимался портняжным ремеслом, затем служил офицером в австро-венгерской армии, а после образования польской республики работал железнодорожником” – С. Старец. *Биография. Папа Римский Иоанн Павел II*, „РИА Новости” 3.04.2005, www.rian.ru/society/religion/20050403/39609756.html [dostęp: 23.03.2007].

34 Zob. A. Całek, *Biografia jako reprezentacja*, „Annales Universitatis Paedagogica Cracoviensis. Studia Poetica” 2016, nr 4, s. 29.

35 Informacje podane w tym periodyku są zbieżne z danymi biograficznymi zamieszczonymi w publikacji: T. Szulc, *Pope John Paul II*, wydanej w 1995 r. przez wydawnictwo Simon&Schuster Inc.

go dowiedzieć o służbie Karola Wojtyły (seniora) w austriacko-królewskiej armii Habsburgów oraz o tym, że w czasie, gdy urodził mu się syn Karol (junior), otrzymał stopień porucznika w polskiej armii. Dodano do tego zdanie, że to ojciec wszczepił w duszę Karola zainteresowanie językiem niemieckim:

Отец Кароля был прежде солдатом австрийской королевской армии Габсбургов, но ко времени рождения Кароля получил чин лейтенанта польской армии. Именно отец заронил в душу Кароля интерес к немецкому языку (служба в австрийской армии не пришла даром). Немецкий и стал первым иностранным языком, который Кароль изучал в гимназии³⁶.

W tym rosyjskojęzycznym czasopiśmie, drukowanym w Niemczech, podkreślona została służba ojca przyszłego papieża w wojsku austriackim (z podaniem stopnia wojskowego). Autorzy też zaznaczają, że język niemiecki to pierwsza obca mowa, jakiej się uczył najpierw w domu, a potem w gimnazjum przygotowującym do matury. Można więc stwierdzić, że wiadomości biograficzne skierowane do czytelników w Niemczech zawierały adekwatne detale dotyczące kultury kraju, w jakim znajdowali się czytelnicy akurat tego materiału.

Matka

W analizowanych materiałach pojawiają się też wiadomości o matce – Emilii (z domu Kaczorowska) Wojtyłowej. Wyjątkowo zjawia się wzmianka o tym, że pracowała jako nauczycielka (*мать работала учительницей*)³⁷ lub prosta szkolna nauczycielka (*простой школьной учительнице*)³⁸. Wiadomości tej nie potwierdzają jednak biografie publikowane w Polsce³⁹.

Najczęściej przywołuje się informacje o jej wczesnej śmierci, która była w oczach dziennikarzy tragicznym wydarzeniem w życiu dziewięcioletniego Karola oraz jego brata. Tylko Olesia Ostafijewa podaje przyczynę śmierci – „niewydolność serca” (*сердечная недостаточность*). Piszę o tym wydarzeniu jak o pierwszej osobistej tragedii w życiu dziecka.

Мать Кароля умерла от сердечной недостаточности за месяц до его девятого дня рождения⁴⁰.

36 Ю. Борухсон (Бохум), *Иоанн Павел II – папа, каких еще не было*, „Журнал »Партнер« (Ваш партнёр в Германии)”, <https://www.partner-inform.de/partner/detail/2004/2/208/1316/yoann-pavel-ii-papa-kakih-eshhe-ne-bylo?lang=ru> [dostęp: 29.05.2023].

37 Е. Рогожникова, *Католики всего мира осиротели*, *lenta.ru* articles/2005/04/03/pope/ [dostęp: 10.05.2022], za: <http://www.c-cafe.ru/days/bio/27/pope.php>.

38 С. Федоров, *op. cit.*

39 Por. wspomniane teksty: L. Accattoli, *op. cit.*; T. Szulc, *op. cit.*; C. Ryszka, *op. cit.*

40 О. Остафиева, *Восхождение на Олимп католический*, „Донбасс (Донецк)” 5.04.2005, http://www.religare.ru/2_16443.html?ysclid=lfzrolbp38820066662 [dostęp: 10.03.2023].

Первая личная **трагедия** подстерегла Кароля Войтылу 13 апреля 1929 года, когда в возрасте сорока пяти лет **умерла его мать**. Каролю через пять недель должно было исполниться девять лет, и он ходил в третий класс начальной школы⁴¹.

Когда Каролю было 9 лет, **умерла его мать**⁴².

В **восьмилетнем** возрасте мальчик **потерял мать** [...] ⁴³.

Jeśli chodzi o wiek małego Karola, w jakim utracił matkę, spotykamy w powyższych przykładach różne określenia: bardzo precyzyjne z podaniem daty (13 kwietnia 1929 r.) i informacje, iż było to miesiąc lub pięć tygodni przed ukończeniem przezeń 9 lat; inne artykuły podają, że był on dziewięciolatkiem. Natomiast „Русская народная линия Православие” jest najmniej dokładna, gdyż pisze o wieku ośmiu lat. Brak precyzji może świadczyć o tym, że uznano tę wiadomość za nieistotną.

Prócz informacji o śmierci matki, przywołuje się też wypowiedź sąsiada – Franciszka Zadory, który twierdził, że matka Karola była z niego dumna i twierdziła, iż zostanie on „wielkim człowiekiem”.

Эмилия очень гордилась своим младшим сыном – даже тогда, когда он еще был младенцем. Франтишек Задора, тогдашний сосед Войтыл, вспоминает, как Эмилия говорила его матери: „Вот увидишь, мой Лолусь **станет большим человеком**”⁴⁴.

По свидетельству одного из соседей Войтыл, Эмилия была уверена, что ее младший сын станет „**большим человеком**”⁴⁵.

Z artykułu Sergieja Fedorowa dowiadujemy się, że to matka „troskliwymi” rękoma zrobiła ołtarzyk w sypialni Karola, przy którym mały syn się modlił, gdyż wiedziała, że jego droga życia jest specjalna.

У Кароля – своя спаленка, в которой руками **заботливой матери** оборудован маленький алтарь. Здесь, облачившись в белые одежды, он молится. Мать Кароля, Эмилия Касзоровска, знает: у мальчика особая стезя, свое предназначение – откуда это было известно **простой школьной учительнице**, останется загадкой⁴⁶.

Jeden z autorów – Jurij Boruchson – podaje, że określenie „Lolus” było wymyślone przez matkę, choć to jest regularnie stosowana forma hipokorystyczna od imienia „Karol”. Prawdopodobnie autor artykułu o tym nie wiedział.

В детстве Кароля звали **Лолусь**, и это **придуманное матерью** детское имя сохранилось до сегодняшнего дня: во время частных встреч в Ватикане именно так обращаются к Папе несколько его ближайших друзей⁴⁷.

41 Папа Римский...

42 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

43 К кончине Папы...

44 Папа Римский...

45 Е. Рогожникова, *op. cit.*

46 С. Федоров, *op. cit.*

47 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

Olesia Ostafijewa artykuł pod tytułem *Wspinaczka na katolicki Olimp* (*Восхождение на Олимп католический*), ogłoszony w czasopiśmie ukazującym się na terenie Donbasu, przywołuje „niektórych historyków” twierdzących, że matka papieża pochodziła z Zachodniej Ukrainy, gdzie jeszcze mieszkają jej krewne; jednakże w tym samym tekście znalazło się zastrzeżenie, iż jedynym związkiem z Ukrainą Jana Pawła II była jego tam wizyta w 2001 roku.

Многие пытались породнить себя с понтификом. Так, некоторые историки утверждают, что его мать, Эмилия, **родом из Западной Украины** и здесь до сих пор живут две его двоюродные сестры. На самом деле с нашей страной его связывал только визит в 2001 году⁴⁸.

Jak wynika z powyższych cytatów, wiadomości dotyczące matki Karola również są przytaczane selektywnie. Większość z nich dotyczy jej śmierci i osierocenia małego Karola, nadto nie wszystkie pokrywają się z rzeczywistością.

Rodzeństwo

Przy informacji o śmierci matki pojawia się także często wzmianka o tym, że trzy lata później zmarł jedyny brat Karola – Edmund. Pracował jako lekarz w miejskim szpitalu i zmarł na skutek zakażenia.

В восьмилетнем возрасте мальчик потерял мать, а еще три года спустя **умер** и его единственный брат **Эдмунд, работавший врачом** городской больницы⁴⁹.

Когда Каролю исполняется 11 лет, **умирает от инфекционной болезни** его старший брат **Эдмунд**. Отец и Кароль остаются одни⁵⁰.

W jednej pośmiertnej biografii przywołano informację o zmarłych z najbliższej rodziny papieża: siostrze, która zmarła przed narodzeniem Karola, o matce, bracie i ojcu:

На формирование характера Войтылы большое влияние оказали личная трагедия, страдания и одиночество; еще не достигнув двадцати одного года, он потерял почти всю семью: его **сестра** умерла в младенческом возрасте, **мать** он потерял в восемь лет, старшего **брата** в одиннадцать, а любимого **отца** – за три месяца до его двадцать первого дня рождения⁵¹.

Śmierć członków rodziny traktowana jest jako tragedia i najczęściej pisze się o niej, wymieniając wszystkich zmarłych łącznie, niekiedy dodając dane dotyczące ich wieku: „В возрасте 8 лет потерял мать, а в 12 – **брата**”⁵².

Z analizowanych artykułów wynika, że u progu dorosłości młody Karol Wojtyła został sam, bez najbliższej rodziny. Autorzy podkreślali, że śmierć najbliższych była

48 О. Остафиева, *op. cit.*

49 *К кончине Папы...*

50 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

51 *Папа Римский...*

52 *Ibidem.*

dłań tragedią, gdyż nie uwzględniali aspektu nadprzyrodzonego i wiary w życie wieczne oraz możliwości rozwijania relacji ze zmarłymi przez modlitwę, chociaż o jego modlitwie pisano.

Atmosfera domu rodzinnego

W analizowanych tekstach spotykamy dwa obrazy rodzinnego domu. Jeden podkreśla religijność Wojtyłów, drugi zaś wojskową dyscyplinę, jaką wprowadzał ojciec. Obydwa te obrazy zostały zarysowane w artykule *Złamany pierścień (Сломанный перстень)* Sergieja Fiedorowa opublikowanym tuż po śmierci papieża w gazecie „ОРД. Человек не терпит насилия!”, wydawanej na Ukrainie⁵³.

Autor pisze o tym, że w sypialni małego Karola był ołtarzyk zrobiony przez matkę – Emilię, przy którym modlił się „w białej odzieży” syn (*в белые одежды*):

У Кароля – своя спаленка, в которой руками заботливой матери оборудован **маленький алтарь**. Здесь, облачившись **в белые одежды**, он молится. Мать Кароля, Эмилия Касзоровска, знает: у мальчика особая стезя, свое предназначение⁵⁴.

Informacja o białej odzieży, w którą ubierało się dziecko do modlitwy, wydaje się mało prawdopodobna. Nie jest ona poparta żadnym polskim zwyczajem. Być może ma swoje źródło w ogólnodostępnym w internecie pierwszokomunijnym zdjęciu Karola. Przedstawia ono dziewięcioletniego chłopca w białym ubranku ze świecą w ręku z tradycyjnym pamiątkowym obrazkiem⁵⁵. W środowisku prawosławnym inne są tradycje pierwszokomunijne, nie ma takich jak w Polsce, stąd być może skojarzenie białego ubrania i obrazka z zakładaniem białej szaty do modlitwy przy prywatnym ołtarzyku w domu (tzw. *красный угол*).

Po śmierci matki domem kieruje często wyjeżdżający i surowy ojciec, wprowadzając wojskowy rygor. Autor pisze, iż wymagał on od synów samodzielności w prowadzeniu domu, że zamykał ich w zimnym pokoju, gdzie szcękając zębami, odrabiali lekcje. Jednak obaj synowie kochają rodziciela, a surowe wychowanie i wypracowana siła woli przydały się Karolowi w czasie wojny.

Отец уезжает часто и надолго, и братьям приходится учиться жить самим: готовить, заниматься домашним хозяйством, учиться в школе. Нрав у отца крутой – дисциплинированный военный, он требует от них многого, воспитывая из отроков настоящих мужчин. Закаляя сыновний дух, он запирает мальчиков в неотапливаемой комнате, где те, стуча зубами от холода, готовят уроки, но сыновья любят его и с жадностью ловят те редкие часы, которые отец проводит с ними. Строгое воспитание и сила воли особенно

53 ORD (Оперативно-разыскная деятельность) jest skrótem, który oznacza m.in. dokumentację organizacyjno-administracyjną, tajną i operacyjno-śledczą, sugeruje on, że wiadomości z tej gazety są dokładne, jakby pochodziły z materiałów milicyjnych.

54 С. Федоров, *op. cit.*

55 Нр. М. Смирнов, *Судьба Понтифика*, „Независимая газета” 8.04.2005, za: http://www.religare.ru/2_16484.html [dostęp: 19.05.2023].

пригодится Каролю во время войны: работая в каменном карьере, а по ночам тайно учась, он не раз с благодарностью вспомнит отца⁵⁶.

Według autora tego artykułu Sergieja Fedorova, ojciec marzył, by Lolek został wojskowym: „отец мечтал о том, чтобы Лелек (так Кароля звали в детстве) стал военным”⁵⁷. W innym artykule, wydrukowanym w Dobnasie, Olesia Ostafijeva pisze zaś, że roboźny ojciec marzył o tym, aby syn poświęcił się służbie Bogu: „ревностный католик, он желал, чтобы его сын посвятил себя служению Господу, но воплощения этой мечты не застал”⁵⁸. Nie wiadomo, skąd czerpano tę sprzeczną wiedzę o marzeniach ojca.

W czasopiśmie ukazującym się w Niemczech, czyli kraju, w którym nie walczone systemowo z religią jak w Rosji, znajduje się pełniejszy opis religijnej atmosfery domu Wojtyłów. Mowa o tym, że matka uczyła syna żegnać się, a później dziesięcioletni Karol służył do mszy (*прислуживал во время мессы*). Jurij Boruchson przytacza wypowiedź Jana Pawła II o ojcu jako człowieku niezwykle religijnym („человеке необычайно религиозным”), nauczył on dziesięciolatka „we właściwy sposób” (*должным образом*) modlić się do Ducha Świętego.

Мать научила Лолека креститься, **отца** Кароль Войтыла также вспоминает как „человека необычайно религиозного”. Когда в возрасте десяти лет будущий Папа **прислуживал во время мессы** – его мать к тому времени уже умерла, – Кароль-старший сделал сыну замечание, что тот не молится Святому Духу „**должным образом**”. „Он научил меня, как нужно молиться, – вспоминал Иоанн Павел II, – и это был важный духовный урок”⁵⁹.

Autor podaje w tym tekście, iż po śmierci matki i brata, ojciec starał się zdjąć z syna wszelkie troski, stąd też często razem siadali przy stole w kuchni, gdzie ojciec opowiadał o Bogu. Karol zaś „w każdą wolną minutę chodził do kościoła”, służąc na nabożeństwach (*прислуживая при богослужении*) – można zatem wnioskować, iż służył do mszy jako ministrant. Pojawi się tu także obraz wzorowej religijności małego chłopca.

Отец и Кароль остаются одни. Они всё время вместе, часами сидят на кухне у кафельной печи, и отец рассказывает Каролю о Боге и мире. Он старается снять с сына все заботы. **Каждую свободную минуту** Кароль **приходит в костел**, прислуживая при богослужении⁶⁰.

Sposób przedstawienia relacji z ojcem jest tu zgoła inny niż w poprzednim artykule, nie ma tu mowy o surowości i wojskowej dyscyplinie, lecz przedstawiona jest serdeczna więź oparta na odpowiedzialnej miłości.

Opisując rodzinny dom w powyższym tekście, zwraca się uwagę na szczególną religijną atmosferę: przy drzwiach była kropielnica z wodą święconą, którą żegnali się

56 С. Федоров, *op. cit.*

57 *Ibidem.*

58 О. Остафиева, *op. cit.*

59 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

60 *Ibidem.*

wchodzący i wychodzący, na ścianach wisiały święte obrazy, a w pokoju gościnnym stał ołtarzyk, gdzie rano modliła się cała rodzina. W tym domu regularnie odprawiano modlitwy, obchodzono wszystkie kościelne święta i przestrzegano postów. Niemiecka gazeta podaje, że wieczorami i w niedzielę matka czytała głośno Biblię, co w ówczesnej Galicji należało do rzadkości.

В доме Войтыл всегда царил религиозная атмосфера, у входа в квартиру, куда вела крутая железная лестница, постоянно стоял небольшой сосуд с освященной водой, обмакнув пальцы в которую каждый, входивший в квартиру и выходящий из нее, крестился. На стенах висели святыне образа, а в гостиной наводился алтарик, у которого по утрам молилась вся семья. По вечерам и в воскресенье отец или мать **читали** вслух **Библию**, что в те времена было в **Галиции** редкостью. В доме регулярно читались молитвы, отмечались все церковные праздники и соблюдались посты⁶¹.

Dość należy, iż wykorzystano tu nazwę Galicja używaną przed I wojną światową na określenie jednostki administracyjnej w zaborze austriackim, co podkreśla niemiecką perspektywę ujęcia.

Ta sama gazeta przytacza znamienity fakt z życia rodziny Wojtyłów, który miał obrazować głęboką religijność ojca. Otóż po śmierci matki przywiózł on obu swych synów do kościoła znajdującego się nieopodal ich miasta i pokazał im cudowny obraz Bogurodzicy, mówiąc: „teraz ona będzie waszą matką”. Te słowa ojca zapadły głęboko w duszę Karola i od tego czasu Matka Boska Kalwaryjska stała się dlań nową matką.

Но еще важнее, что будучи человеком глубоко верующим, отец привил сыну искреннюю любовь к Богу, к религии⁶². Когда Каролу было 9 лет, умерла его мать. Отец привез его и старшего брата Эдмунда в костел, находившийся в нескольких километрах от их городка, и, указав им на чудотворное изображение Богородицы, сказал: „**Теперь она будет вашей матерью**”. Впечатлительному Каролу навсегда запали в душу слова отца. С того дня „**матка боска каварийска**” [błąd w zapisie, powinno być кальварийска – J.G.] – его новая мать на небесах стала для него новой матерью⁶³.

W artykule Borisa Filippowa pod tytułem *Жизнь, служба, карьера. Дорога папы от Кароля Войтылы до Яна Павла II* (*Жизнь, служение, карьера. Путь Римского понтифика от Кароля Войтылы до Иоанна Павла II*), opublikowanym w maju 2000 roku z okazji osiemdziesiątych urodzin, mniej uwagi autor poświęcił atmosferze religijnej w domu, ale przytaczał pojedyncze fakty, które o niej świadczą, na przykład że Karol od dzieciństwa aktywnie uczestniczył w życiu swojej parafii, był ministrantem (*служкой*) i członkiem organizacji młodzieżowej – Sodalicji Mariańskiej utworzonej przez jezuitów w 1563 roku i kierowanej przez inteligencję katolicką.

61 *Ibidem*.

62 *Ibidem*.

63 *Ibidem*.

Сын набожных родителей, Кароль (родившийся 19 мая 1920 г.) с детства активно участвовал в жизни своего прихода: был **служкой** в костеле и членом руководимой интеллигенцией молодежной католической организации **Марианские содалиции** (создана иезуитами в 1563 г.)⁶⁴.

W artykule *Папа Римский умер* czytamy, że Karol uczestniczył w pielgrzymce do Częstochowy oraz kierował szkolną grupą wspólnoty Mariańskiej.

Будучи необычайно одаренным, 14-летний Войтыла [...] **возглавил школьное Марийское общество**. В этом же году совершил свое первое паломничество в Ченстохову возглавил школьное Марийское общество. В этом же году совершил свое первое **паломничество в Ченстохову**⁶⁵.

W rocznicę wyboru Wojtyły na stolicę Piotrową Wsiewołod Milman przywołuje wypowiedź siedmioletniego Karola, który na pytanie, kim chciałby zostać, powiedział, że lotnikiem, argumentując, że Polak może być drugim Linderghiem, ale „nie może zostać papieżem rzymskim” (*папой римским*).

Równo ćwierć wieku temu świat porządziła wiadomość o wyborze pierwszego za ostatnie 400 lat papieża rzymskiego nie włoskiego pochodzenia i pierwszego w historii papieża-słowianina. Relatują, że kiedy siedmioletniego Karola Wojtyłę zapytano, kim chciałby być, przyszły papież odpowiedział: „Lotnikiem”. A na pytanie, dlaczego właśnie lotnikiem, wyjaśnił: „Ponieważ **połak może stać drugim Lindberghem, ale nie może stać papieżem rzymskim**”⁶⁶.

Dziennikarz podsumowuje tę wypowiedź zdaniem: „tak Wojtyła pomylił się po raz pierwszy” (*Так Войтыла ошибся в первый раз*⁶⁷). Dla dziennikarza informacja o dziecięcych marzeniach była więc pretekstem do ukazania przyszłości, której nikt się wówczas nie spodziewał.

Edukacja. Wadowice

Także pisząc o środowisku Wadowic, miasteczka, w którym wychowywał się młody Karol, autorzy niektórych artykułów zwracają uwagę zwłaszcza na jego osiągnięcia szkolne, sukcesy sportowe i – rzadziej – na zaangażowanie w życie parafii.

Jeśli chodzi o informacje dotyczące nauki w szkole w Wadowicach, spotykamy zarówno krótkie wzmianki o tym, że chętnie chodził do szkoły, a ta znajdowała się w pobliżu jego domu, jak i szczegółowe informacje o uzyskanych ocenach. Dowiedzieć się można, że do szkoły poszedł w wieku sześciu lat i od pierwszego dnia starał się otrzymywać jak najlepsze noty; czytamy też o zainteresowaniach naukami humanistycznymi:

64 Б. Филиппов, *op. cit.*

65 *Папа Римский...*

66 В. Мильман, *За нашу и вашу свободу*, 16.10.2003, <https://graniru.org/Society/Religion/m.47235.html> [dostęp: 7.04.2022].

67 *Ibidem*.

Кароль прекрасно учился в школе⁶⁸.

Он с охотой посещает и гимназию, находящуюся всего лишь в сотнях метров от его дома⁶⁹. Склонность к гуманитарным наукам проявилась у Кароля Войтылы рано, еще в школе. Учителя вспоминали, что он особенно любил уроки иностранного языка, религии и философии⁷⁰.

В начальную школу Кароль пошел в возрасте шести лет, и с первого же дня обучения он стал получать отличные оценки по польскому языку, религии („очень хорошо”), арифметике, рисунку, пению („очень хорошо”), физкультуре, прилежанию и поведению⁷¹.

W jednym artykule podano, że Karol uczył się czterech języków przed maturą. Były to dwa starożytne – łacina i greka, oraz dwa nowożytne – polski i niemiecki; dowiadujemy się też, jak wyglądał egzamin maturalny z łaciny:

14 мая 1938 года Войтыла сдал выпускные экзамены. Он получил высшие оценки («отлично») по польскому, греческому, немецкому языкам, по латыни, истории, проблемам современной Польши, философии и физическому воспитанию. 27 мая вместе с другими учениками гимназии будущий Папа получил диплом об окончании школы. Чтобы получить наивысшую оценку по латыни, ему пришлось на первый вопрос отвечать сорок минут, на второй пятнадцать, а на третий семь – такая система приема экзамена призвана была убедить преподавателей, что ученик владеет латынью так же хорошо, как и польским языком (либо почти так же хорошо)⁷².

Jurij Boruchson opisał tę szkołę jako miejsce z niewiarygodnie ciasnymi pomieszczeniami, usytuowanymi na pierwszym piętrze budynku sądu powiatowego. Młodzież na przerwach przebywała na pobliskim placu przykościelnym.

Школа располагалась на втором этаже и чердаке здания вадовицкого повятового суда, недалеко от церкви и в нескольких шагах от дома Войтыл. Царила в ней **невероятная теснота**, классы были переполнены, и мальчики во время перерывов и в свободное время могли развлекаться только на улице **перед церковью**⁷³.

W tekście, wskazując na budynek katolickiego kościoła w Wadowicach, autor używa słowa *cerkiew* (*церковь*), które odnosi się do budynku świątyni prawosławnej (lub grekokatolickiej), rzadziej do Kościoła katolickiego. Jest to określenie nieprecyzyjne, jednoznacznie na świątynię katolicką wskazuje rosyjskie słowo *костел* obecne w innych artykułach. Ten brak precyzji może wynikać z niewiedzy albo celowego zniekształcenia.

Boris Filippow podaje informację, że Karol w czasie wolnym pisał wiersze, zajmował się teatrem, futbolem i turystyką górską: „кроме того, он писал стихи, увлекался театром, футболом и походами в горы”⁷⁴. Również inni autorzy zwracają uwagę na

68 Папа Римский...

69 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

70 Папа Римский...

71 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

72 Папа Римский...

73 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

74 Б. Филиппов, *op. cit.*

jego zaangażowanie w szkolnym kółku dramatycznym i początki „aktorskiej kariery”: „вудучи необычайно одаренным, 14-летний Войтыла начал актерскую карьеру в школьном драматическом кружке”⁷⁵.

Spotykamy też informacje o sportowym zaangażowaniu młodego Wojtyły: grał on w piłkę nożną⁷⁶. Wiadomości te podawane są w różnych kontekstach. W wywiadzie opublikowanym w sportowej gazecie „Советский спорт” pod znamienym tytułem *Papież Jan Paweł II – bramkarz królestwa niebieskiego (Папа Иоанн Павел II – вратарь царства небесного)*⁷⁷ przytoczono odpowiedź papieża na pytanie o karierę piłkarską. Jan Paweł II sprostował, że piłka nożna była dla niego rodzajem hobby, a nie karierą. Podał też kilka szczegółów, między innymi to, że w miasteczku było czterokrotnie więcej Polaków niż Żydów i zazwyczaj tworzono drużyny między wyznawcami różnych religii.

– Не могли бы поделиться воспоминаниями о вашей собственной футбольной карьере?

– Ну, карьера – это чересчур громкое слово. Речь идет не более чем об увлечении. Наша семья проживала в небольшом городке Вадовице в 50 километрах от Кракова, где мой отец, армейский лейтенант, осел после выхода в отставку. В Вадовице было около 6 тысяч поляков и католиков других национальностей, и еще полторы тысячи человек насчитывала еврейская община. По такому признаку мы обычно и делились на команды – католики против евреев⁷⁸.

Gra na boisku była też znakiem dobrych relacji między Polakami i Żydami: zdarzało się, że Wojtyła stał na bramce żydowskiej drużyny, gdy brakowało żydowskich zawodników: „но бывали и случаи »смешения«. [...] Я иногда вставал в ворота еврейской команды, если ей не доставало голкипера”⁷⁹.

W tym wywiadzie papież powiedział, że wołano go „Lolek” (od imienia Karol), a później dano mu w środowisku miejscowych piłkarzy pseudonim „Martyna”, gdyż był podobny do polskiego wielkiego zawodnika o tym nazwisku.

– Лелек, производное от Карола. Потом, в более взрослом возрасте, у меня появилась кличка «Мартына» – по имени Хенрика Мартыны, одного из ведущих игроков польской сборной. Он был не вратарем – защитником. Видимо, так меня прозвали из-за чисто внешнего сходства⁸⁰.

⁷⁵ Папа Римский...

⁷⁶ Jan Paweł II, także jako papież, cenił sport. Zob. B. Giemza, *Sport w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II*, Wrocław 2022; A. Seul, *Antropologiczno-kulturowy wymiar sportu w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] *Kultura nie tylko literacka. W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, cz. 1, red. E. Bednarczyk-Stefaniak i A. Seul (Scripta Humana. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego, t. 8), Zielona Góra 2017, s. 213-229.

⁷⁷ И. Гольдец, *Папа Иоанн Павел II – вратарь царства небесного*, „Советский спорт” 29.10.2002 г. № 198/42, <https://www.sovsport.ru/football/articles/88779-papa-ioann-pavel-ii-vratar-carstvija-nebesnogo> [dostęp: 18.01.2024].

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

Jan Paweł II przypomniał także atmosferę Mundialu w Paryżu 1938 roku, gdy wszyscy w Polsce przeżywali występy Polaków, pamiętał nawet wyniki rozegranych przez nich meczy i to, jak bardzo kibicował, gdy słuchał sprawozdania radiowego z Francji.

– Вы переживали за сборную Польши, когда она в 1938 году впервые поехала на чемпионат мира, во Францию?

– Вся страна за нее переживала! Это была очень сильная команда. Перед чемпионатом она громила крепких соперников – югославов (4:0), ирландцев (6:0). Но нам очень не повезло со жребием – попали сразу на бразильцев. Да и с ними играли абсолютно на равных, уступив лишь в добавочное время с фантастическим счетом 5:6. Никогда я не болел так сильно, как тогда, слушая радиорепортаж из Франции⁸¹.

Natomiast ukazujący się na terenie Niemiec tygodnik „Журнал «Партнер». Ваш партнёр в Германии” o grze Karola Wojtyły w piłkę nożną pisał tylko w kontekście przyjaźni z Żydami, którzy podczas wojny byli dyskryminowani i wywożeni do obozu zagłady mieszczącym się niedaleko Krakowa.

Как и все подростки, Кароль увлеченно играл в футбол, причем нередко **стоял в воротах еврейской команды**. Теперь он видит, как его друзей отправляют **в Освенцим, находящийся рядом с Краковым**⁸².

Dodać należy, iż także tu mamy swoistą niemiecką perspektywę przesuwania odpowiedzialności za Holokaust, gdyż miejsce obozu nazywane jest po polsku „Oświęcim”, a nie po niemiecku „Auschwitz”.

Autor artykułu *Папа Римский умер*, opisując Wadowice, kreśli specyficzny obraz tego miasteczka, znajdującego się w górskich terenach południowej Polski. Jego zdaniem, Wojtyła znał dobrze ludzi zajmujących się uprawą ziemi i żyjących w swoich „kurnych chatach” (*курных избах*):

Кароль Йозеф Войтыла появился на свет во вторник, 18 мая 1920 года, в маленьком местечке Вадовицы на юге Польши. Выходец из простого народа, выросший в горных районах Южной Польши, **Войтыла отлично знал людей, занимавшихся земледелием и живших в своих курных избах**⁸³.

Informacja o kurnych chatach jest zadziwiająca, gdyż w Wadowicach takich nie było. Służyć miała prawdopodobnie zobrazowaniu czytelnikowi wielkiej nędzy, z jaką spotykał się Karol Wojtyła. Sami Wojtyłowie mieszkali w kamienicy należącej do religijnych Żydów. Igor Goldiec pisze o tym, przytaczając słowa papieża: „дом, в котором жила наша семья, принадлежал евреям. Они хоть и твердо держались своей религии, но уважительно относились к вере иной”⁸⁴.

81 *Ibidem*.

82 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

83 *Папа Римский...*

84 И. Гольдец, *op. cit.*

Kraków

Gazeta niemiecka podaje, że także w czasach studenckich Karol miał wielu przyjaciół wśród Żydów, stanowiących 10% ludności Krakowa, i później był świadkiem ich eksterminacji.

Кароль становится свидетелем преследований и убийств евреев. До Второй мировой войны евреи составляли 10% населения Кракова. Многие друзья Кароля по школе и университету были евреями⁸⁵.

Karol, aby podjąć studia, po maturze w 1938 roku wraz z ojcem zamieszkał w Krakowie. Fakt dotyczący tej przeprowadzki bywa przedstawiany w różny sposób. Pojawia się na przykład wzmianka, że zamieszkał z ojcem w Krakowie nad samą rzeką, lecz nie podano nazwy ulicy (ani rzeki): „в 1938 году отец и сын **переезжают в Краков** и поселяются в доме у самой реки”⁸⁶. W innych miejscach czytamy, że przenieśli się do Krakowa podczas wojny, gdy uczelnia już była zamknięta: „в годы немецкой оккупации, когда университет был закрыт, Войтыла вместе с отцом окончательно перебрался в Краков”⁸⁷.

Wielu autorów, pisząc o tej zmianie miejsca zamieszkania, łączy ją z pragnieniem podjęcia studiów przez Karola: „окончив школу в 1938 году, Кароль вместе с отцом перебрался в Краков, где поступил в университет на факультет философии и литературы”⁸⁸. Z powyższego cytatu wynika, że Karol studiował filozofię i literaturę, lecz nie wiadomo, na jakiej uczelni. Inni autorzy podają, że rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, lecz pomijają nazwę kierunku. „Независимая газета” informuje tylko o wydziale filozoficznym, bez wiadomości o filologii polskiej: „окончив лицей в 1938 г., поступил на философский факультет Ягеллонского университета (Краков)”⁸⁹. Inna gazeta pisze, że Karol rozpoczął studia filozoficzne i filologiczne, a one, choć trwały tylko dwa lata, wywarły wielki wpływ na przyszłego papieża.

После окончания школы Кароль вместе с отцом переехал в Краков и поступил в университет, где начал изучать философию и филологию. Он проучился там всего два года, однако университетская атмосфера оказала большое влияние на будущего Папу⁹⁰.

Także i tu brak precyzji, jeśli chodzi o kierunek studiów i czas trwania nauki. W innym artykule znajduje się informacja, że Karol przyjechał do Krakowa z ojcem i w 1939 roku rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

85 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

86 *Ibidem.*

87 *Умер понтифик*, forum: valhalla <https://valhalla.ulver.com/showthread.php?t=3211> [dostęp: 31.03.2023].

88 О. Остафиева, *op. cit.*

89 Ф. Сартори, *Самый популярный преемник Святого Петра*, „Независимая газета” 4.04.2005 (http://www.religare.ru/2_16168.html [dostęp: 12.04.2023]).

90 *Папа Римский...*

Поступление в университет и начало Второй мировой войны. В 1939 году Кароль поступает на философский факультет Ягеллонского университета и вместе с отцом переезжает в Краков⁹¹.

Powyższe informacje, dotyczące czasu wyjazdu i rozpoczęcia studiów, nie są zgodne z faktami: przeprowadzka do Krakowa nastąpiła w 1938 roku, zaraz po maturze. Równie nieprecyzyjnie pisze się o przerwaniu studiów przez młodego Wojtyłę. W jednym z artykułów pojawia się ogólna wiadomość, że zaniechał nauki „w związku z początkiem wojny”: „в 1938 г. после окончания гимназии поступил на философский факультет Ягеллонского университета в Кракове, но был вынужден прервать обучение в связи с началом войны”⁹². W innym miejscu jest informacja, że w związku z tym, iż od 1939 roku Polska była okupowana przez wojska hitlerowskie, zamarło oficjalne życie kulturalne, ale Karol Wojtyła przez jakiś czas jeszcze uczył się w istniejącym „podziemnym uniwersytecie”.

Осенью 1939 г. Польшу оккупировали гитлеровские войска, и религиозная и культурная жизнь страны замерла, по крайней мере, на официальном уровне. Все же существовал **подпольный университет**, в котором Кароль Войтыла еще некоторое время продолжал учиться⁹³.

Jest też zapis, sugerujący inną kolejność – jakoby najpierw Karol z ojcem przeprowadził się do Krakowa, później przeżył „zagarnięcie” Krakowa przez Niemcy, następnie skończył gimnazjum i rozpoczął studia na polonistyce i filozofii, ale pod wpływem okupantów musiał je przerwać i został skierowany do przymusowej pracy.

в 1938 году отец и сын переезжают в Краков [...] Вместе они встречают захват Польши нацистской Германией. Кароль, окончив гимназию, изучает в университете полонистику и философию, но вскоре оккупанты прерывают его учебу и отправляют юношу на **принудительные работы**⁹⁴.

W powyżej przedstawionym fragmencie błędnie zrekonstruowano chronologię zdarzeń. W efekcie sugeruje się tu, bezzasadnie, motywacje podjętych decyzji (np. przeprowadzka do Krakowa przed ukończeniem wadowickiego gimnazjum). Wydaje się nieprzypadkowe, że w rosyjskojęzycznej gazecie, ukazującej się w Niemczech, natrafić można na zdanie o tym, że podczas pobytu młodego Karola wraz z ojcem w Krakowie nastąpiło „zagarnięcie” (захват) Polski przez „nacjonalną Germanię” (нацистской Германией). To sformułowanie sugeruje, iż okupantami była jakaś „nacjonalna Germania”, a nie państwo niemieckie, które do dziś istnieje w Europie Środkowej.

91 *Ibidem*.

92 *Annuario Pontificio 2000, Христианство (словарь)*, М., 1994, <https://graniru.org/Society/Media/m.87449.html> [dostęp: 11.05.2023].

93 *Папа Римский...*

94 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

Brakuje tu też, warto odnotować, wzmianki, iż w roku 1939 wschodnią część Polski okupowali także Rosjanie.

W artykule pośmiertnym, zatytułowanym *Najpopularniejszy następca świętego Piotra*, „Независимая газета” ogłosiła, że w 1938 roku Karol Wojtyła wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, a po wtargnięciu hitlerowskich i sowieckich wojsk do Polski porzucił naukę.

Окончив лицей в 1938 г., поступил на философский факультет Ягеллонского университета (Краков). [...] После вторжения гитлеровских и советских войск в Польшу Кароль Войтыла оставил учебу⁹⁵.

Dodać należy, że bardzo rzadko w rosyjskojęzycznych czasopismach czytamy o tym, że wojska radzieckie okupowały Polskę, częściej wzmianka o Czerwonej Armii pojawia się w kontekście końca wojny i „wyzwalania” terenów Polski⁹⁶.

W przywołanym już artykule *Życie, służba, kariera*, we fragmencie przedstawiającym pobyt Karola Wojtyły w Krakowie, podkreślono jego ubóstwo oraz to, że sprawiał wrażenie skromnego wiejskiego chłopaka. W tym kontekście dodano jeszcze określenie z tamtego czasu – „początkujący święty” (*начинающий святой*):

На первом курсе философского факультета (отделение полонистики) Ягеллонского университета в Кракове этот скромный, спокойный, бедно одетый молодой человек производил впечатление сельского парня. Прозвище тех лет – **Начинающий святой**⁹⁷.

Przypomnienie tego przydomku miało zapowiadać przyszłe życie nakierowane na dążenie do świętości. Większość artykułów, przedstawiających lata studenckie Karola Wojtyły, zwraca uwagę jednocześnie na jego zaangażowanie w działalność teatralną.

Кароль успешно учился. Окончив лицей в 1938 г., поступил на философский факультет Ягеллонского университета (Краков). Тогда же стал членом „Студии 38” – театрального кружка⁹⁸.

Autor tego artykułu podaje, że Karol został członkiem „teatralnego kółka” (*театрального кружка*) o nazwie „Studio 38”. Także w innym artykule pojawia się informacja o zaangażowaniu w działalność eksperymentalnej grupy teatralnej o nazwie „Studio 38”: „в 1939 году [...]. Одновременно продолжает свою актерскую деятельность в экспериментальной драматической труппе »Студия 38«”⁹⁹. Nazwa ta wskazuje na rok 1938, jako początki zaangażowania teatralnego w Krakowie, ale nie jest ona dokładna. W dostępnych monograficznych biografiach przyszłego papieża

95 Ф. Сартори, *op. cit.*

96 „После освобождения Кракова советскими войсками в январе 1945 года Войтыла возобновил активные занятия богословием” (*Умер понтифик*).

97 Б. Филиппов, *op. cit.*

98 Ф. Сартори, *op. cit.*

99 *Папа Римский...*

grupa teatralna, do której należał Wojtyła, nosiła nazwę „Studio dramatyczne 39” – w skrócie **Studio 39**¹⁰⁰.

Karol Wojtyła kontynuował zaangażowanie teatralne w studenckiej grupie „Studio 39” także po rozpoczęciu wojny, choć wtedy nie była to działalność legalna. W analizowanych czasopismach spotykamy także błędną informację o tym, że „po raz pierwszy popróbował swoich sił na amatorskiej scenie” po rozpoczęciu studiów w Krakowie.

За год до начала Второй мировой войны Кароль окончил гимназию и поступил на философский факультет Ягеллонского университета в Кракове [...]. Тогда же он **впервые попробовал свои силы в качестве актера на непрофессиональной сцене**¹⁰¹.

Jak podawałyśmy, pisząc o latach pobytu w Wadowicach, debiutował tam w teatrze szkolnym, o czym dowiadujemy się z analizowanych rosyjskich tekstów. Jeden z nich donosi, że w wieku osiemnastu lat Karol bierze czynny udział w działalności grupy teatralnej, uczęszcza na zajęcia z retoryki i pisze wiersze. Wzmiankuje też przełożoną na język rosyjski sztukę *Przed sklepem jubilera*, informując, że jej tekst także powstał w 1939 roku.

В 18 лет Кароль принимает активное участие в деятельности театрального кружка, посещает занятия по риторике и пишет стихи. Не так давно „Независимая газета” опубликовала русский перевод пьесы под названием „**У лавки ювелира**”, написанной Войтылой в 1939 г.¹⁰²

W rzeczywistości sztuka *Przed sklepem jubilera. Medytacja o Sakramencie Małżeństwa przechodząca chwilami w dramat* była opublikowana w 1960 roku¹⁰³ jako komentarz do filozoficzno-teologicznej rozprawy *Miłość i odpowiedzialność*, którą napisał Wojtyła, będąc biskupem w Krakowie¹⁰⁴. Wydaje się, że przywołanie utworu późniejszego w kontekście początków studiów Karola Wojtyły spowodowane było wolą poinformowania czytelników, że w innej gazecie rosyjskiej opublikowano tłumaczenie tej sztuki, o czym czytamy w dalszej części artykułu. Tam także autor podaje podtytuł utworu.

Пьесу предваряет подзаголовок: „Медитация о таинстве брака, иногда оборачивающаяся драмой”... При всех несовершенствах перевода можно угадать в авторе этой пьесы „апологета семьи”, человека любящего и о любви напряженно размышляющего¹⁰⁵.

100 Zob. Lecomte, *op. cit.*; T. Szulc, *op. cit.*; G.F. Svideroschi, *Zmienił oblicze świata*, przeł. E. Data, Warszawa–Marki 2005, s. 35 i 94; S. Dziedzic (*Romantyk Boży*, Kraków 2014, s. 79 i 85) podaje pełną nazwę: „Studio dramatyczne 39”. Dopowiada zarazem, że był to zespół 50 osób, a w ramach wspólnych spotkań odbywały się zajęcia teoretyczne i praktyczne.

101 *Умер понтифик.*

102 *Папа Римский...*

103 Np. S. Dziedzic, *Romantyk Boży*, Kraków 2014, s. 248; L. Accattoli, *op. cit.*, s. 36; Ryszka, *op. cit.*, s. 66-67; S. Sterna-Wachowiak, *Karol Wojtyła i polski teatr*, [w:] W. Chrostowski [i in.], *Bo piękno jest, by zachwycalo. Jan Paweł II w kulturze polskiej*, Poznań 2004, s. 90, s. 89-105.

104 Zob. S. Dziedzic, *op. cit.*, s. 230; zob. też B. Lecomte, *op. cit.*, s. 697.

105 *Папа Римский...*

Pojawia się tu określenie autora sztuki: „apologeta rodziny”; można wnioskować, że autor postrzega przyszłego papieża jako człowieka ukierunkowanego na zrozumienie istoty miłości rodzinnej.

Jeszcze jeden ważny szczegół dotyczący teatralnego zaangażowania Karola pojawił się w kwietniu 2005 roku w prasie donieckiej. Dziennikarz informuje, że – po śmierci ojca – Karol ukrywał w swoim mieszkaniu wadowiczanina Mieczysława Kotlarczyka z rodziną. Był on założycielem Teatru Żywego Słowa, który później przekształcił się w Teatr Rapsodyczny.

Кароль Войтыла продолжает выступать в подпольном **театре** и избегает заключения и депортации только благодаря тому, что работал в каменном карьере. После смерти отца в 1941 году разделил свой дом с семьей Мечислава Котляжика – основателя Театра Живого Слова (Рапсодий)¹⁰⁶.

Niektóre czasopisma podają informacje o teatralnej pasji Karola Wojtyły tylko w odniesieniu do podziemnego Teatru Rapsodycznego, nie pisząc o jego wcześniejszym zaangażowaniu w tej dziedzinie.

В годы оккупации Кароль Войтыла записался на общеобразовательные курсы Краковской духовной семинарии. Тогда же будущий Папа стал одним из **инициаторов** действовавшего подпольно „**Рапсодического театра**”¹⁰⁷.

W innych gazetach czytamy, że był nie tylko aktorem, lecz także reżyserem sztuk.

Перебрался в Краков где стал **режиссером** и **актером** полуправильного **Рапсодийного театра**¹⁰⁸.

В годы **немецкой оккупации** Войтыла занимался режиссурой и играл в полуправильном театре¹⁰⁹.

Piszący zwracają uwagę, że młody Karol po 1 listopada 1940 roku, mimo podjęcia pracy, nadal działał w podziemnej organizacji, pisząc sztuki dla Teatru Rapsodycznego, między innymi dramatu *Król Duch*: „но уже 1 ноября 1940 г. [...] однако продолжает заниматься литературой, пишет пьесу *Король Дух*, работает в подпольной организации”¹¹⁰. W tym samym czasie – według cytowanego artykułu – walcząc z okupantem, ukrywa Żydów i pomaga im wyjechać do innych krajów: „укрывающей краковских евреев и переправляющей их в другие страны”¹¹¹. Biografisci nie wspominają o tej

106 *Ibidem*.

107 Ф.Сартори, *op. cit.*

108 *Умер понтифик*.

109 А. Черноиванова, К. Преображенский, *op. cit.*

110 *Папа Римский...; О sztuce „Króla Ducha” w teatrze rapsodycznym* zob. S. Dziedzic, *op. cit.*, s. 251.

111 *Папа Римский...*

ostatniej działalności, niektórzy – jak Andrea Riccardii – wręcz im zaprzeczają, odwołując się do papieskich wypowiedzi¹¹².

Wybór drogi życiowej

Praca

Lata spędzone w Krakowie to nie tylko studia (przerwane) i teatr, lecz także ciężka praca wymagana przez okupanta. Prasa podaje szczegóły dotyczące okresu zatrudnienia podczas okupacji w Krakowskiej Fabryce Sody Solvay (Ostdeutsche Chemische Werke). Nie został precyzyjnie określony ten okres; według różnych źródeł to lata od 1940 do 1941, według innych – od 1940 do 1944, co jest bliższe prawdzie¹¹³. Autorzy piszą też, że Wojtyła pracował w kamieniołomie, ale nie wszyscy podają, że ten kamieniołom także należał do koncernu Solvay. Oto przykłady:

во время гитлеровской оккупации в 1940-1941 гг. **работал** на краковском **химическом заводе „Сольвей”**¹¹⁴.

Ему пришлось самому зарабатывать на хлеб сначала на **шахте**, а потом в цехах **химического предприятия концерна „Сольвей”**¹¹⁵.

Pojawiają się też informacje, że na te roboty został skierowany przez okupantów przymusowo, a inne doniesienia sugerują, że dzięki tej pracy uniknął deportacji na roboty przymusowe do Niemiec. Informacje te nie są sprzeczne (choć niezbyt precyzyjne), gdyż w czasie wojny istniał w Krakowie nakaz pracy mężczyzn (od 18. do 60. roku życia). Potwierdzeniem zatrudnienia była *Arbeitskarte* zwalniająca z wywózek na przymusowe roboty do Niemiec¹¹⁶:

Кароль, окончив гимназию, изучает в университете полонистику и философию, но вскоре оккупанты прерывают его учебу и отправляют юношу на **принудительные работы**¹¹⁷.

После вторжения гитлеровских и советских войск в Польшу Кароль Войтыла оставил учебу. В 1940 г. он начал работать в **каменоломне** близ Кракова, а потом перешел на химический завод «**Сольвай**». Так ему удалось избежать депортации на принудительные работы в Германию¹¹⁸.

W jednym źródle podano dokładnie datę rozpoczęcia pracy w kamieniołomie w Zakrzówku blisko Krakowa (1 listopada 1940 r.) oraz że motywacją jej podjęcia była choroba ojca.

112 Zob. A. Riccardii, *op. cit.*, s. 54-55.

113 Biografowie podają, że od 1 listopada 1940 r. do wypadku w 29 lutego 1944 r. Karol pracował w koncernie Solvay, zob. T. Szulc, *op. cit.*, s. 122; I.B. Lecomte, *op. cit.*, s. 103.

114 *Annuario Pontificio 2000*.

115 *Умер понтифик*.

116 Nakaz był wydany przez Hansa Franka, zob. I.B. Lecomte, *op. cit.*, s. 70-71.

117 Ю. Борухсон (Бохум), *op. cit.*

118 Ф. Сартори, *op. cit.*

Но уже 1 ноября 1940 г. для него начинается совсем другая жизнь: чтобы помочь больному отцу, он поступает рабочим на каменный карьер в Закшовеке, близ Кракова¹¹⁹.

Spotykamy też wyjaśnienie, że kamieniołom należał do koncernu Solvay, że się znajdował na terenie Zakrzówka na południe od Dębników. Artykuł informuje, że Karol był zatrudniony cztery lata (od września 1940 r.), oraz przedstawia, na czym polegała praca w kamieniołomie.

Фабрика „Сольвей” использовала известняк из каменоломен в расположенном к югу от Дембников Закрувке, и именно там в **сентябре 1940 года** Войтыла начал **свою трудовую биографию** простым рабочим. Огромные каменные глыбы откалывались от скал с помощью динамита, а затем перевозились в вагонах узкоколейки на фабрику, находившуюся в Фалецком Бору – промышленном районе Кракова. Войтыла проработал на фабрике **четыре года**¹²⁰.

W powyższym cytacie pojawi się uogólnienie, że rozpoczął swoją pracowniczą biografię (*свою трудовую биографию*) jako prosty robotnik. Ukazująca się w Doniecku gazeta zwraca uwagę na pobożność młodego pracownika Solvay i wymienia wiele sytuacji, w jakich się modlił: droga do pracy, kościół w Dębnikach obok fabryki, droga na cmentarz, mogiła ojca, dom.

Молился он по пути на работу, в церкви на Дембниках, **молился на фабрике, молился в старой** деревянной **церкви** в Фалецком Бору неподалеку от фабрики „Сольвей”, по **дороге на кладбище** и над **могилой** отца, молился **дома**¹²¹.

To, że Karol Wojtyła się modlił, nie wzbudzało niechęci wśród współpracowników, przeciwnie – starsi pracownicy traktowali go z szacunkiem, nazywając go „studentem” lub „naszym małym księdzem” (*нашим маленьким священником*). Doceniali jego pracę i zachęcali go, by przeczytał sobie i odpoczął.

Большинство рабочих относились к Каролу с уважением и восхищением. Они называли его „studentом” либо **„нашим маленьким священником”** и часто позволяли ему отдохнуть, говоря: „ты уже достаточно сегодня поработал, отдохни, почитай, съешь что-нибудь”¹²².

Jeden z autorów, przedstawiając chronologicznie pobyt Karola Wojtyły w Krakowie, pisze najpierw o Teatrze Rapsodycznym, a później o wstąpieniu do podziemnego seminarium duchownego: „стал режиссером и актером полуправового Рапсодийного театра и начал посещать занятия в подпольной духовной семинарии”¹²³.

119 *Папа Римский...*

120 *Ibidem.*

121 *Ibidem.*

122 *Ibidem.*

123 *Умер понтифик.*

Mistrzowie

Często w biografjach podaje się informacje o osobach, które stanowiły autorytet dla przedstawianej postaci. Z pewnością dla młodego Karola Wojtyły autorytetami byli nauczyciele, kapłani, a przede wszystkim rodzony ojciec Karol Wojtyła – senior. Na rok przed jego śmiercią (o której wspomina prasa rosyjska – „отец Кароля Войтылы умер в феврале 1941 г.”¹²⁴) – dziesiętnastoletni Karol poznał krawca Jana Tyranowskiego, a ten wkrótce stał się jego mentorem – przewodnikiem duchowym. Odegrał on znaczną rolę w rozwoju osobistego życia i wiary młodego Wojtyły, a także w podjęciu decyzji o wstąpieniu do seminarium.

Kirił Wasilenko publikujący w „Время новостей” w pośmiertnym artykule *Papież praw człowieka (Папа прав человека)*¹²⁵ zamieścił najbardziej lakoniczny zapis dotyczący świeckiego życia przyszłego papieża. Autor podaje tam informację o krawcu, Janie Tyranowskim, jako o człowieku, który będąc „wyznawcą duchowości karmelitańskiej” (*приверженец духовности кармелитов*), stał się mistrzem Karola. Znamienne, że z całej biografii Wojtyły Wasilenko wybrał z okresu przedseminaryjnego tylko trzy fakty, mianowicie urodzenie, wpływ Tyranowskiego na formację duchową Karola juniora i decyzję o wstąpieniu do seminarium:

Кароль Войтыла родился 18 мая 1920 г. в Вадовицах вблизи Кракова в семье военнослужащего. Огромную роль в духовной карьере будущего первосвященника сыграл портной **Ян Тирановский**, приверженец духовности кармелитов, который ознакомил будущего папу с текстами святых писаний¹²⁶.

W innej gazecie, przedstawiając Tyranowskiego, podano imiona reformatorów Karmelu: świętego Jana od Krzyża (*Иоанн от Христа*) i świętą Teresę z Ávila (*св. Тереза Авильской*), których pisma wywarły wyraźny wpływ na młodego Polaka w czasach okupacji hitlerowskiej. Doprowadziły do uformowania jego maryjnej duchowości, która – jak zauważa autor – wyznacza kierunek przyszłego życia:

когда в 1939 году началась Вторая мировая война, Кароль Войтыла был студентом-второкурсником. **Ян Тирановский** – портной, приверженец Кармелитов, ознакомил его с писаниями св. **Иоанна от Христа** и св. **Терезы Авильской**. В тот момент его **Марийская духовность** была достаточно **сформирована**. Она определяет всю его последующую жизнь¹²⁷.

Natomiast Boris Filippow wymienia trzy powody decyzji Karola o poświęceniu życia służbie Kościołowi katolickiemu. Były nimi: wojna i okupacja Polski, śmierć ukochanego ojca (1941) oraz osobowość „garbatego krawca” („*горбатый портной*”) Jana

124 *Папа Римский...*

125 К. Василенко, *Папа прав человека*, „Время новостей” 4.04.2005, <http://www.vremya.ru/2005/56/52/121952.html?ysclid=lf7r7rub92g966167855> [dostęp: 27.03.2023].

126 *Ibidem*.

127 *Папа Римский...*

Tyranowskiego. Świecki znawca mistyki hiszpańskiej został określony nieprzychylnym, deprecjonującym epitetem „garbaty”. Zapoznał on Karola, u progu jego dorosłości, z myślą mistyczną Jana od Krzyża i urokiem życia kontemplacyjnego.

На решение посвятить свою жизнь служению Католической Церкви влияние оказали война и оккупация Польши, смерть (1941 г.) любимого отца (мать и старшего брата он потерял в детстве) и „горбатый портной” **Ян Тырановский**. Как известно, прежде всего воспитывает личность учителя и его способность увидеть личность в учениках. Таким учителем и был **Тырановский**, который, по словам будущего Папы, „не проповедовал, не учил, но всего достигал при помощи некоего притяжения своей внутренней жизни”¹²⁸.

Autor także cytuje tu wypowiedź samego Wojtyły na temat tego nauczyciela duchowości karmelitańskiej: „nie głosił, nie nauczał, ale wszystko osiągnął za pomocą pewnego uroku swojego życia wewnętrznego”.

W dalszej części artykułu dziennikarz w odniesieniu do II połowy XVI wieku stosuje określenie „średniowiecze” jako czas, w którym żył Jan od Krzyża. Nie uwzględnia faktu, że na zachodzie Europy wcześniej niż na wschodzie zakończyła się ta epoka. Natomiast życie Jana od Krzyża przypadało już na czasy renesansu. W historii Kościoła istnieje nawet specjalna nazwa – „złoty wiek mistyki hiszpańskiej”¹²⁹, którą piszący pomija milczeniem. Łączenie mistyki karmelitańskiej ze średniowieczem może wynikać z braku wiedzy historycznej lub jest świadomym zabiegiem, mającym na celu dewaluację wartości chrześcijańskich, w które wpisana jest duchowość karmelu.

От него [Тырановского – J.G.] Кароль узнает о великом средневековом (1542-1591 гг.) испанском мистике **Иоанне Креста** (Хуане де ла Крус), об обаянии созерцательной жизни и монашеском подвиге кarmелитов (монашеский орден, существует с XII в.)¹³⁰.

Autorzy, publikujący w rosyjskojęzycznych czasopiśmie, poświęcili bardzo mało uwagi samej decyzji wstąpienia do seminarium przygotowującej do święceń kapłańskich. Także i ten etap życia Karola Wojtyły został ukazany na różne sposoby. W zasadzie podawany jest rok 1942 jako data wstąpienia do seminarium. Pojawia się zatem informacja o tym, że podczas okupacji został studentem na wydziale teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego bez wzmianki o nauczaniu podziemnym.

В 1942 году Войтылу переводят на химический завод в Солвеи. Одновременно он становится студентом **богословского** факультета Ягеллонского университета, где тайно готовится к священству¹³¹.

W innych tekstach natrafiamy na informacje o podziemnym (*подпольную*) trybie funkcjonowania seminarium, ale z kolei brak dokładnej nazwy uczelni.

128 Б. Филиппов, *op. cit.*

129 S. Gryga, *Złoty wiek mistyki hiszpańskiej*, Kraków 1987.

130 Б. Филиппов, *op. cit.*

131 *Папа Римский...*

W 1942 g. поступил в **подпольную духовную** семинарию Кракова¹³².

Юноша с ранних лет тянулся к теологии, а с 1942 года, в условиях нацистской оккупации, стал посещать занятия в **подпольной** духовной семинарии¹³³.

В 1942 г. Кароль принимает решение о вступлении в **подпольную духовную семинарию** и на теологический факультет действовавшего в подполье университета. Первоначально Кароль пытался вступить в известный своим строгим уставом орден кармелитов, но этому дважды (второй раз после войны) воспротивился **Сапера**¹³⁴.

W ostatnim cytacie, prócz informacji, że było to seminarium podziemne na wydziale teologicznym, jest też zdanie o tym, że Karol pierwotnie chciał wstąpić do karmelitów, ale temu dwukrotnie sprzeciwił się Sapięha, którego autor przywołał bez imienia i tytułu arcybiskupiego (sic!).

Najwięcej błędów pojawiło się w artykule Anatolija Korolewa *Wielki działacz wiary (Великий деятель веры)*, zamieszczonym po śmierci papieża w „РИА-Новости”. Z artykułu wynika, że Karol Wojtyła zmienił radykalnie swój sposób postrzegania rzeczywistości w roku 1944, gdy uległ wypadkowi (został potrącony przez samochód). Wówczas – jak wnioskuje Korolew – dostał iluminacji (niczym Budda), doświadczając poczucia kruchości ziemskiego życia i to dlatego wstąpił do seminarium duchownego.

Кароль Войтыла пережил похожее потрясение – в начале **1944 года** его сбила машина, и он оказался в состоянии между жизнью и смертью. Здесь, в постели, он пережил потрясение Будды и, погрузившись в глубочайший транс, испытал состояние брэнности и тщеты земной жизни¹³⁵.

Trudno dziś stwierdzić, czy jest to celowa nadinterpretacja, czy niezajomość faktów; lecz autor oczywiście wprowadza czytelnika w błąd. Przyszły papież do seminarium wstąpił dwa lata przed wypadkiem – w 1942 roku, a jego religijność była już na tyle dojrzała, że Karol nie potrzebował odnosić się do doświadczeń Buddy, gdyż bliskie były mu doświadczenia mistyków chrześcijańskich, a zwłaszcza Jana od Krzyża i Teresy z Ávila. Można więc wnioskować, że omawiany zapis zaciemniał obraz religijności młodego człowieka.

W dalszej części tegoż artykułu czytamy, że w życiu Karola Wojtyły po tym wypadku (przypomnijmy, w roku 1944) dokonana się radykalna zmiana – porzucił on sztukę i teatr, przedkładając nad nie rozwój duchowy i drogę kapłaństwa jako formę ekspiacji za grzechy świata.

Решительно порвав с богемой и мечтами актера, Кароль Войтыла избирает стезю священника и главной линией жизни делает раскаяние и покаяние в грехах. Именно это

132 *Annuario Pontificio 2000*.

133 М. Васькова, *Процай Пана!*, „Смена” 8.04.2005, www.smena.ru [dostęp: 17.06.2006].

134 Б. Филиппов, *op. cit.*

135 А. Королев, *Великий деятель веры., Политический обозреватель*, „РИА-Новости” 4.04.2005, <https://ria.ru/20050404/39618026.html> [dostęp: 5.06.2023].

стремление – взять на себя все грехи мира, распять свое тело на кресте, ради торжества Веры, сделали его, в конце концов, римским папой. Вот куда вел его путь¹³⁶.

Także i z tą informacją trudno się zgodzić, gdyż Karol Wojtyła – jak wynika ze znanych nam monografii – od chwili wstąpienia do seminarium, stopniowo odchodził od swojego zaangażowania w teatr. Jan Paweł II także nie wspomina nigdzie o tym, że wstępuje do seminarium, gdyż chce wziąć na siebie grzechy świata, aby pełnić posługę kapłańską.

Można więc uznać takie wnioski Anatolija Korolewa za nadinterpretacje. Nie są one poparte ani wiedzą o istocie duchowości kapłańskiej, ani wyznaniem samego Wojtyły.

Zakończenie

Autorzy, publikujący w języku rosyjskim, starali się być na bieżąco z tym, czym żyje świat. Zależało im, aby w czasopismach (reprezentowanych przez nich) znalazło się także miejsce dla tematyki niezbyt mile widzianej przez władze rosyjskie. Ponadto sam fakt publikowania treści dotyczących papieża sprawiał wrażenie obiektywizmu i rzetelności ówczesnych mediów rosyjskich. Przedstawiciele agencji prasowych z całego świata mogli dostrzec, że tematyka religijna jest obecna także w tym środowisku, które oficjalnie nie popiera działań Kościoła katolickiego.

Dokładniejsza analiza wybranych artykułów pozwala wysnuć wniosek, że obiektywizm i rzetelność rosyjskiej prasy stoją pod znakiem zapytania. Wybory faktów z biografii papieża zostają podporządkowane głównej idei czasopisma, w którym pojawia się dana publikacja. Idea ta – co należy podkreślić – odpowiada poprawności politycznej Kremla. Warto tu zaznaczyć, że nie tylko nie tylko media świeckie, ale i religijne (prawosławne) w Rosji są podporządkowane władzy państwowej.

Sposób prezentacji biografii Karola Wojtyły w gazetach rosyjskojęzycznych prowadzi do kilku refleksji. Po pierwsze, informacje podawane w tych mediach nie zawsze odpowiadają wynikom naukowych badań prowadzonych przez historyków i biografistów reprezentujących różne ośrodki badawcze na świecie. Po drugie, można mówić nie tylko o braku precyzji w prezentowaniu danych biograficznych, lecz także o publikacji wiadomości błędnych. W analizowanych artykułach fakty biograficzne przemieszane są z tym, co dziś nazwalibyśmy „fake news”. Można odnieść wrażenie, że niejednokrotnie autorzy wziętych pod uwagę artykułów, niemających dostępu do pełnych informacji, kreują własne wersje zdarzeń. Trudno jednoznacznie określić, na ile jest to działanie motywowane wolą dezinformacji odbiorcy, a na ile wynika z ignorancji lub tylko mizernych kompetencji dziennikarskich. Podanie nieprawdziwych danych nie tylko wprowadza nową, fałszywą perspektywę, ale nie spełnia wymaganego dla biografii

136 *Ibidem*.

„paktu faktograficznego”¹³⁷. Po trzecie, informacje dotyczące relacji rodzinnych są trudne do zweryfikowania – szczególnie po upływie lat, tym bardziej biograf powinien w tym obszarze wykazać się szczególną ostrożnością. Brak dokładności może bowiem skutkować tym, że w imię nadrzędnej idei, reprezentowanej przez czasopismo, autor fałszuje obraz przedstawianej rzeczywistości, kreując nową jej postać. Po czwarte, w czasopismach wydawanych w języku rosyjskim poza Rosją, uwidoczniły się wyraźnie cechy charakterystyczne dla danego narodu. Przykładowo: w niemieckim czasopiśmie użyto nazwy „Galicja” z czasów austriackiego zaboru oraz ukazano szczegóły dotyczące Żydów. Prasa ukraińska uwypukla zaś rzekome korzenie rodziny Karola Wojtyły – ukraińskie. Na koniec: w podawanych biografiiach zaznacza się stosunkowo niski poziom informacji dotyczących istoty życia religijnego. Warto zauważyć, że wiadomości tej natury często skupiają się wyłącznie na drugorzędnych, akcydensowych przejawach religijności, jak na przykład biały kolor odzieży, w jakiej – zdaniem dziennikarza – mały Karol modlił się w domu¹³⁸.

Jeśli spojrzymy na aspekt pragmatyczny, to pamiętać należy, że Rosja (a przedtem ZSRR) jest krajem, w którym wpływ papieża nie są duże. Mass media jednak uznały, iż należy pisać o Janie Pawle II, aby przekazać społeczeństwu wiadomości o tej osobie. Informacje te tylko częściowo pełniły funkcję poznawczą – ukazywały bowiem w wybranej perspektywie ideologicznej postać papieża. Ważny jest sposób interpretacji przedstawianych zdarzeń, gdyż także odpowiada bardziej ideologicznym założeniom polityki rządzących, aniżeli oddaje prawdę o przedstawianych faktach. Można przypuszczać, że stronnicze interpretacje stanowią wynik zamierzonej manipulacji.

Wyrazistą egzemplifikacją przekłamania jest komentarz Mariji Swiesznikowej umieszczony w prawosławnej gazecie „Завет.Ру – Православное Чтение” w artykule opublikowanym w przeddzień wizyty Jana Pawła II w Ukrainie¹³⁹.

Tytuł krótkiego tekstu – *Karol Wojtyła bywał w Zachodniej Ukrainie miesiąc przed wojną* – może intrygować. Autorka wprowadza wyrażenie *Zachodnia Ukraina* jako nazwę własną (zapis wielkimi literami), co może sugerować oficjalną nazwę jakiegoś rzekomego państwa (terytorium). Dziennikarka przedstawia w nim fotografię młodego Karola Wojtyłę z kolegą. Na zdjęciu są dwaj mężczyźni, w pozycji swobodnej, z pustymi rękoma. Jeden z nich – Karol – nie ma koszuli, a na jego piersi wyraźnie widoczny jest szkaplerz. Swiesznikowa opowiada o odnalezieniu fotografii młodego Wojtyły, na

137 Za: M. Wojtak, *op. cit.*, s. 260.

138 Odpowiednikiem takiego ujmowania biografii Jana Pawła II w wielu wypowiedziach medialnych w Polsce jest przywoływanie „kremówek” jako elementu ważnego w jego życiu.

139 Autorka odwołuje się do włoskiego czasopisma „Guardin” publikującego fotografię Adama Gatty-Kostyla.

Fot. „Wojskowa” przeszłość dzisiejszej głowy Rzymskokatolickiego Kościoła („Армейское” прошлое нынешнего главы Римско-Католической Церкви) za: М. Свешникова, Страна. Ру 24.06.2001, <http://www.zavet.ru/news/newso10623.htm?ysclid=leqzei5mno593870687> [dostęp: 2.03.2023]

której „wypłynęła wojskowa przeszłość” papieża: „Именно так всплыло «армейское» прошлое нынешнего главы Римско-Католической Церкви»¹⁴⁰.

Informacja w artykule dotyczy szkoleń wojskowych, jakie Karol przeszedł na terenie wschodnich ziem II Rzeczypospolitej (okolice Lwowa) przed drugim rokiem studiów¹⁴¹. Natomiast Marija Swiesznikowa pisze, iż dziewiętnastoletni Karol Wojtyła przedstawiony jest „z karabinem w rękach”, choć nikt na fotografii nie jest uzbrojony.

В миланской газете „Джорнале” были опубликованы забытые фотографии, на которых 19-летний Кароль Иосеф Войтыла изображен с винтовкой в руках. Сделаны эти фотографии были в июле 1939, за два месяца до начала Второй мировой войны, на территории нынешней Западной Украины. Кароль Войтыла, который перешел на второй курс философского факультета Ягеллонского университета в Кракове, был призван на летние военные сборы¹⁴².

Na koniec autorka dodała, że teraz, po sześćdziesięciu latach, poborowy Karol Wojtyła wrócił „jako papież rzymski Jan Paweł II” w to samo miejsce, gdzie odbywał służbę wojskową: „так, через 60 лет призывник Кароль Войтыла вернулся Папой Римским Иоанном Павлом II практически в те же места, где он проходил военную службу”¹⁴³. Kontekst insynuuje, być może, jakieś wojenne zamiary obecnego papieża względem terytorium Ukrainy¹⁴⁴. Podstawą do takiego geopolitycznego wniosku

140 М. Свешникова, *Кароль Войтыла бывал в Западной Украине за два месяца до войны*, Страна.Ру 24.06.2001, <http://www.zavet.ru/news/newso10623.htm?ysclid=leqzei5mno593870687> [dostęp: 2.03.2023].

141 „W lipcu 1939 po zakończeniu semestru Karol Wojtyła junior wziął udział w Społecznym Obozie Legii Akademickiej w Ożomli koło Lwowa” – M. Siwiec-Cielebon, *Wojtyłowie w mundurach i ich wojskowe ścieżki... O dziedzictwie i patriotyzmie przyczyniek do życiorysu Karola Wojtyły*, „Waldoviana” 2009, t. 12, s. 27.

142 М. Свешникова, *op. cit.*

143 *Ibidem*.

144 Na stronie Małopolskiego Serwisu Informacyjnego Dedykowanemu Świątemu Janowi Pawłowi II znajduje się także fotografia Karola Wojtyły z tego szkolenia, która ukazuje go w szeregu z innymi młodymi mężczyznami z karabinem w rękę – <https://santojp2.pl/szkolenie-wojskowe/> [dostęp: 9.04.2024].

mogłyby być wcześniejsze badania rekonstruujące leksykę opisów pielgrzymki Jana Pawła II drukowane w rosyjskiej prasie¹⁴⁵.

Jedynie w kilku miejscach w powyższym artykule zarysowano różnice w sposobie ukazania faktów biograficznych Karola Wojtyły przez autorów tekstów rosyjskojęzycznych i w książkach wydanych poza sferą politycznych wpływów rosyjskich. Interesujące byłoby również podjęcie dalszych badań nad tym, w jakim stopniu prezentacja biografii Ojca Świętego różni się od ujęć w mediach niekonfesyjnych niezależnych od ideologii rosyjskiej.

LITERATURA CYTOWANA

Literatura przedmiotowa

- Accattoli L., *Jan Paweł II Wielki. Pierwsza pełna biografia*, przeł. S. Klim i G. Niedźwiedz, Wrocław 2006.
- Allegrì R., *Papież z Fatimy*, przeł. H. Cieśla, Warszawa 2008.
- Antonik D., *Przemysł autobiografii. Ghostwriting, kultura sławy i utowarowienie tożsamości*, „Teksty Drugie” 2019, nr 1.
- Biografia, historiografia dawniej i dziś. Biografia nowoczesna, nowoczesność biografii*, red. R. Kasperowicz, E. Wolicka, Lublin 2000.
- Całek A., *Biografia jako reprezentacja*, „Annales Universitatis Paedagogica Cracoviensis. Studia Poetica” 2016, nr 6.
- Całek A., *Biografia naukowa: od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*, Kraków 2013.
- Chrostowski W. i in., *Bo piękno jest, by zachwycalo. Jan Paweł II w kulturze polskiej*, Poznań 2004.
- Czermińska M., *Autobiografia i powieść, czyli pisarz i jego postacie*, Gdańsk 1987.
- Duda B., Ficek E., *Biografie (nie)normatywne? Czyli o tym, co można ułożyć z biograficznych puzzli w internecie*, [w:] *Obrzeża, marginesy, rudymenty...*, red. A. Rejter, Katowice 2020.
- Dziedzic S., *Romantyk Boży*, Kraków 2014.
- Franaszek A., *Postscriptum*, [w:] A. Franaszek, *Herbert*, t. 2: *Pan Cogito*, Kraków 2018.
- Giemza B., *Sport w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II*, Wrocław 2022.
- Gorzelana J., *Określenia leksykalne pielgrzymek Jana Pawła II w prasie rosyjskiej jako sposób wartościowania* (w druku).
- Gryga S., *Złoty wiek mistyki hiszpańskiej*, Kraków 1987.
- Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica: w pięćdziesiątą rocznicę moich święceń kapłańskich*, Kraków 2005.
- Jan Paweł II. *Święty z Wadowic*, oprac. J. Jędrygas, Wadowice 2014, za: https://www.it.wadowice.pl/zdjecia/a/252/swiety-z-wadowic_201405241445.pdf.
- Kindziuk M., *Kariera wojskowa Karola Wojtyły w świetle źródeł archiwalnych*, „Saeculum Christianum” 2017, t. XXIV.
- Lecomte B., *Pasterz*, przeł. M. Romanek i in., Kraków 2006.
- Legeżyńska A., *Wystarczy mocno i wytrwale zastanawiać się nad jednym życiem*, „Teksty Drugie” 2019, nr 1.
- Na ścieżkach biografii i autobiografii*, red. A. Seul, Zielona Góra 2021.

145 Zob. J. Gorzelana, *Określenia leksykalne pielgrzymek Jana Pawła II w prasie rosyjskiej jako sposób wartościowania* (referat z 15 września 2023 r. na międzynarodowej konferencji „Hodnoty v literaturě a umění VI” w Brnie, w druku), gdzie odnotowano m.in. konstrukcje: *wtargnięcie na Ruś* (вторжение на Русь), *Papież podkrada się do Rosji od tyłu* (Папа римский подобрался к России с тыла); *wyrpawa krzyżowa na Świętą Ruś* (крестовый поход на Святую Русь).

- Piętkowa R., *Parateksty o autorze. Biogram i/czy prezentacja?*, [w:] *Gatunki mowy i ich ewolucja*, red. D. Ostaszewska, t. 2: *Tekst a gatunek*, Katowice 2004.
- Riccardi A., *Jan Paweł II. Biografia*, przeł. K. Stopa, Częstochowa 2014.
- Ryszka C., *Jan Paweł II Wielki*, wyd. IV, Częstochowa 2005.
- Seul A., *Antropologiczno-kulturowy wymiar sportu w nauczaniu Jana Pawła II*, [w:] *Kultura nie tylko literacka. W kręgu myśli Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, cz. 1, red. E. Bednarczyk-Stefaniak i A. Seul (Scripta Humana. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego, t. 8), Zielona Góra 2017.
- Seul A., *Wstęp*, [w:] *Na ścieżkach biografii i autobiografii*, red. A. Seul, Zielona Góra 2021.
- Siwiec-Cielebon M., *Wojtyłowie w mundurach i ich wojskowe ścieżki... O dziedzictwie i patriotyzmie przyczynkiem do życiorysu Karola Wojtyły*, „Wadoviana” 2009, t. 12.
- Svidercoschi G.F., *Historia Karola Wojtyły*, przeł. L. Rodziewicz, Kraków 2002.
- Szczyпка J., *Jan Paweł II. Rodowód*, Warszawa 1990.
- Szulec T., *Jan Paweł II*, przeł. Z. Uhrzynowska-Hanasz, M. Wroczyński, Warszawa 1996.
- Weigel G., *Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II*, przeł. M. Tarnowska i in., Kraków 2000.
- Wojtak M., *Wyznaczniki gatunkowe sylwetki prasowej*, „Stylistyka” 2003, nr 12.

Literatura podmiotowa

- Annuario Pontificio 2000; Христианство (словарь)*, М., 1994, <https://graniru.org/Society/Media/m.87449.html>.
- Бенси Д., Недумов О., *Четверть века с Папой Войтылой*, „Независимая газета. Религии”, 15.10.2003, https://www.ng.ru/ng_religii/2003-10-15/1_papa.html.
- Борухсон Ю. (Бохум), *Иоанн Павел II – Папа, каких еще не было*, „Журнал »Партнер«. Ваш партнёр в Германии”, <https://www.partner-inform.de/partner/detail/2004/2/208/1316/ioann-pavel-ii-papa-kakih-eshhe-ne-bylo?lang=ru>.
- Васькова М., *Прощай Папа!*, „Смена” 8.04.2005, www.smena.ru.
- Гольдец И., *Папа Иоанн Павел II – вратарь царства небесного*, „Совеский спорт” 29.10.2002, № 198/42, за: <https://www.sovsport.ru/football/articles/88779-papa-ioann-pavel-ii-vratar-carstvija-nebesnogo>.
- Имя в Книге Жизни. Вместо некролога*, „Новый Завет», http://nzv.narod.ru/archiv/05_04/go1.html.
- К кончине Папы Римского Иоанна Павла II*, „Русская народная линия Православие” 4.04.2005, https://ruskline.ru/monitoring_smi/2005/04/04/k_konchine_papy_rimskogo_ioanna_pavla_ii-?ysclid=ls81pfp6p4808906973.
- Королев А., *Великий деятель веры, Политический обозреватель* „РИА-Новости” 4.04.2005, <https://ria.ru/20050404/39618026.html>.
- Мильман В., *За нашу и вашу свободу* (16.10.2003), <https://graniru.org/Society/Religion/m.47235.html>.
- Мильштейн И., *Папа и недоросли*, <https://graniru.org/Society/Media/m.87449.html>.
- Остафиева О., *Восхождение на Олимп католический*, „Донбасс (Донецк)” 5.04.2005, http://www.religare.ru/2_16443.html?ysclid=lf2rolbp38820066662.
- Папа Римский умер*, MIGnews.com 03.04.2005 <https://news.samaratoday.ru/news/54059/>.
- Рогожникова Е., *Католики всего мира осиротели*, 3.04.2005, lenta.ru/articles/2005/04/03/pope/, за: <http://www.c-cafe.ru/days/bio/27/pope.php>.
- Сартори Ф., *Самый популярный преемник Святого Петра*, „Независимая газета” 4.04.2005, http://www.religare.ru/2_16168.html.
- Свешникова М., *Кароль Войтыла бывал в Западной Украине за два месяца до войны*, „Страна. Ру” 24.06.2001, <http://www.zavet.ru/news/newso10623.htm?ysclid=leqzei5mno593870687>.
- Старев С., *Золото и свинец*, „Независимая газета” 25.05.2000, за: http://faces.ng.ru/people/2000-05-25/1_gold-n-plumbum.html.
- Старев С., *Биография. Папа Римский Иоанн Павел II*, „РИА Новости”, www.rian.ru/society/religion/20050403/39609756.html.

Умер понтифик, forum: valhalla <https://valhalla.ulver.com/showthread.php?t=3211>.
Федоров С., *Сломанный перстень*, „ОРД. Человек не терпит насилия!” 2.04.2005, <https://ord-ua.com/2005/04/02/slomannyij-persten/>.
Федотов М., *Во имя Отца*, „Новые Известия” 7.04.2005, за: <https://newizv.ru/news/2005-04-04/mihail-fedotov-236230?ysclid=lfwhpg2kkh25951008>.
Филиппов Б., *Жизнь, служение, карьера. Путь Римского понтифика от Кароля Войтылы до Иоанна Павла II*, <http://plato.chat.ru/life.htm>.
Черноиванова А., Преображенский К., *Католики остались без папы*, „Gazeta.ru” 3.04.2005, https://www.gazeta.ru/2005/04/02/oa_153387.shtml.
<https://astronet.pl>.
<https://glosum.ru/>.

Biografia młodego Karola Wojtyły w rosyjskiej i rosyjskojęzycznej prasie

STRESZCZENIE: Zamiarem autorek jest przedstawienie sposobów prezentacji elementów biografii Karola Wojtyły w czasopismach rosyjskich i rosyjskojęzycznych. Przeanalizowały one dostępne w internecie okolicznościowe artykuły prasowe dotyczące młodości przyszłego papieża. Autorki zwróciły uwagę na następujące tematy: środowisko rodzinne, przebieg edukacji, osoby i sytuacje, które doprowadziły go do wyboru drogi życiowej podczas okupacji. Na podstawie przeanalizowanych tekstów wnioskuje, że wybór informacji biograficznych jest uzależniony od profilu czasopisma i cechuje go selektywność. Ponadto wielu tekstom brakuje obiektywizmu i rzetelności dziennikarskiej, obecne są też celowe zniekształcenia obrazu młodego Wojtyły. Badane materiały oprócz funkcji illokucyjnej, pełnią funkcję perlokucyjną, przekazując ideologię deprecjonującą rolę religii katolickiej w świecie.
SŁOWA KLUCZOWE: Jan Paweł II – biografia – czasopisma rosyjskojęzyczne – selektywność – religia – okupacja

Early Karol Wojtyla's biography in Russian and Russian-speaking press

SUMMARY: The authors intend to show how the biographical elements of Karol Wojtyla are presented in Russian and Russian-speaking magazines. They analysed the occasional newspaper articles available on the internet about the future Pope's youth. The authors highlighted the following topics: family background, the course of the education, people and situations during the occupation that led him in the decision of choosing his future way of life. Based on studied texts the authors extrapolate that the choice of biographic information depends on the outline of the periodic. Moreover, in many texts can be seen lack of objectivity and lack of journalist's diligence as well as the presence of misrepresentation of the young Wojtyla portrayal. In addition to their illocutionary function, the materials studied also have a perlocutionary function, conveying an ideology that belittles the role of the Catholic religion in the world.

KEYWORDS: John Paul II – biography – Russian and Russian-language press – selectiveness – religion – occupation